

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

* SNAGA

! TOLE-

RAN-

CIJE

* SPRJEČAVANJE

NASILJA I KORUPCIJE

U SPORTU

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

* SNAGA TOLERANCIJE

SPRJEČAVANJE NASILJA I KORUPCIJE U SPORTU

Rezultati istraživanja Snaga tolerancije - sprječavanje nasilja i korupcije u sportu

IZDAVAČ:

Udruga Regionalni info centar za mlade Rijeka - UMKI
Kružna 8, 51 000 Rijeka

ZA IZDAVAČA:

Maša Vico

AUTOR PROJEKTA:

Zoran Stevanović

AUTORICE ISTRAŽIVANJA:

mr. sc. Ivona Mendeš
Marta Berčić, prof. socijologije

OBRADA SPSS PODATAKA:

Samir Rizvić
Bernard Šešo

STRUČNI SURADNICI:

Nasrin El Gharni
Danijel Vasilj

UREDNICIA:

Sanja Romana Vladić

LEKTORICA:

Kristina Tolić

GRAFIČKA PRIPREMA I OBLIKOVANJE:

Tamara Tokić
Prospekt d.o.o.

TISAK:

Zambelli, Rijeka

GODINA IZDAVANJA:

2015.

ISBN: 978-953-57358-4-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 130808030.

regionalni
info centar
za mlade Ri

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
HRVATSKA

network
fare

Ministarstvo
socijalne politike i
mladih

Ministarstvo znanosti,
obrazovanja i sporta

Vlada Republike Hrvatske
Ured za ljudska prava

* SADRŽAJ

- 5 Uvod
- 7 Pojemni, pravni i politički okvir sporta u Republici Hrvatskoj
- 10 Društveni kontekst pojave, problemi i su/dionici
- 17 Metode i dinamika projekta
- 20 Rezultati SWOT analize i rasprave na radionicama, sastancima sa stručnjacima u 10 gradova i 10 županija
- 29 Druga faza - Pilot istraživanje o iskustvima nasilja, diskriminacije, korupcije u sportu te stavovi ispitanika prema ovim problemima
- 64 Preporuke
- 66 Literatura
- 67 Popis kratica

Rezultati provedenog istraživanja o iskustvima nasilja, diskriminacije i korupcije koje su imali mladi – sportaši (srednjoškolci) tijekom bavljenja sportom, s preporukama za izradu programa prevencije u sportu.

U izvještaju se iznose svrha, ciljevi, aktivnosti i rezultati projekta „Snaga tolerancije - sprečavanje korupcije i nasilja u sportu“, kojeg je provodila Udruga Regionalni info centar za mlade Rijeka - UMKI, u suradnji s Transparency International Hrvatska i Društvom za istraživanje i potporu te uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih Republike Hrvatske, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Vlade Republike Hrvatske od travnja do prosinca 2014. godine. Projekt je dio programa promicanja jednakosti, tolerancije i nenasilja u sportu kojeg Regionalni info centar za mlade provodi od 2006. godine. Cilj je programa jačati pozitivne vrijednosti sporta, naročito nogometa u širem društvenom kontekstu, jačajući ulogu prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu. Usmjeren je na razvoj i osviještenost javnosti o društvenoj dimenziji sporta. Udruga se svojim brojnim uspjesima i inovativnim pristupom u ovom području nametnula kao centralno mjesto i relevantan partner institucijama i neformalnim mrežama u sportu provodeći aktivnu razvojnu politiku uključenosti mladih u javni život. Najvažniji partneri u provođenju brojnih aktivnosti i programa su sljedeće institucije i organizacije: FAREnetwork (Football Against Racism in Europe), UEFA, FSE (Football Supporters Europe), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mladih te Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjine.

Svrha projekta “Snaga tolerancije” senzibiliziranje je javnosti na probleme nasilja i korupcije u sportu. Ovim projektom želi se aktivno uključiti ciljane skupine u borbu protiv nasilja i korupcije u sportu, izraditi programe prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu, uključiti mlade u planiranje, provedbu i odlučivanje o pitanjima koja se tiču njihovog sudjelovanja u sportu. Na ovaj način se planira pokretanje sustavne promjene javnih politika za mlade te određivanje prioriternih ciljeva i vrijednosti u području sporta i mladih.

Ciljevi projekta su:

- senzibilizacija mladih, sportskih djelatnika i drugih ključnih dionika za razvoj tolerantnog, nenasilnog i nekoruptivnog ponašanja u sportu
- promjena ponašanja mladih, sportskih djelatnika i drugih ključnih dionika
- mobilizacija zajednice i ključnih dionika u sportu
- prikupljanje podataka za utvrđivanje obrazaca i pojavnosti nasilnog,

diskriminacijskog i koruptivnog ponašanja u području sporta i mladih u Republici Hrvatskoj

- osnaživanje mladih potičući vrijednosti sporta: sport pruža uvjete za fizički, emocionalni i psihički razvoj djece i mladih samo ako su u području sporta prioritetni ciljevi koji proizlaze iz činjenice da je sport pravedna igra i zdrava aktivnost

Sudionici projekta su mladi sportaši (srednjoškolci), sportski djelatnici (voditelji i treneri), predstavnici sportskih saveza na županijskoj i gradskoj razini, predstavnici školskih sportskih društava i saveza, predstavnici gradskih i županijskih upravnih tijela zaduženih za sport, predstavnici obrazovnih ustanova (stručni suradnici, nastavnici tjelesno zdravstvene kulture i dr.) – škole partneri i koordinatori, predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, predstavnici sportske inspekcije, predstavnici županijskih ureda državne uprave i drugi stručnjaci iz područja sporta i mladih.

Projekt se provodio u više faza kako bi se postupno senzibiliziralo javnost te mobiliziralo što je više moguće ključnih aktera. U tijeku projekta predviđeno je korištenje različitih metoda, alata i tehnika, ovisno o ciljevima pojedine aktivnosti (faze). U prvoj fazi koristilo se metodu SWOT analize i moderirane rasprave s ciljem prikupljanja podataka o stavovima i procjeni stanja iz perspektive stručnjaka. Koristilo se i *screening* obrazac radi ispitivanja razine (modela) sudjelovanja¹ mladih u sportu, a ispitana je razina uključenosti mladih u planiranje, provedbu i odlučivanje o slobodnim aktivnostima u kojima sudjeluju te u programima prevencije nasilja općenito i u sportu. U drugoj fazi koristilo se metodu anketiranja radi prikupljanja podataka o stavovima, percepciji i iskustvu koje imaju mladi sportaši o nasilnom i koruptivnom ponašanju te diskriminaciji u sportu. Nakon prikupljanja podataka, u sljedećoj fazi se predstavljalo rezultate svim sudionicima projekta, kako bi ih se i dalje uključivalo u nastavak projekta. Svaka škola čiji su učenici i nastavnici sudjelovali u ispitivanju, dobila je rezultate, odnosno analizu s preporukama za daljnji rad.

¹Sudjelovanje (eng. participation) se odnosi na sudjelovanje u odlučivanju, ne na broj djece i mladih koji se bave sportom.

POJMOVNI, PRAVNI I POLITIČKI OKVIR SPORTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sport se definira na različite načine, ovisno o kulturi, pravnoj regulaciji, perspektivi i eksplanatornom području problema o kojem se raspravlja. Može se reći da je “sport” (*eng. athletic sport*), amaterski ili profesionalni, aktivnost kojom se unaprjeđuje tjelesno - zdravstvena kultura. U te aktivnosti se ubrajaju i aktivnosti koje obuhvaćaju različite oblike fizičkih i mentalnih aktivnosti koje nazivamo *fitness*, rekreativno bavljenje sportskim aktivnostima i drugo. U Preporukama Vijeća EU o međusektorskom promicanju tjelesne aktivnosti (2013.) i Preporukama Vijeća EU o tjelesnoj aktivnosti (1988.) pozivaju se države EU da potiču bavljenje “fizičkim aktivnostima i sportom”. Osiguravajući dostupnost bavljenja fizičkim aktivnostima i sportom svim dobnim skupinama kao zaštitnim faktorom fizičkog i mentalnog zdravlja, posebna pažnja posvećuje se suradnji između lokalne zajednice i javnih ustanova, poput škola. Isto tako preporučene mjere jasno naglašavaju ulogu sportskih organizacija u osiguravanju dostupnosti bavljenja fizičkim aktivnostima, a posebno djece i mladih.

U Republici Hrvatskoj sport je reguliran Zakonom o sportu (Narodne novine, broj 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13) i pripadajućim zakonima, a unaprjeđenje tjelesno -zdravstvene kulture jedan je od ciljeva odgoja i obrazovanja definiranih u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (Narodne novine broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13). U članku 1. Zakona o sportu (2013) “sport ” se definira kao područje od posebnog interesa za državu, prema načelima jednake dostupnosti za sve osobe, bez obzira na dob, spol, spolnu orijentaciju, vjeru, rasu, naciju, društveni položaj, političko ili drugo uvjerenje, a osobe koje se bave sportom, “sportaši i sportašice” su “osobe koje se pripremaju i sudjeluju u sportskim natjecanjima” (Zakon o sportu, 2013., članak 6.).

Isticanjem “natjecateljskog” obilježja sporta, izostavljajući sva druga, Zakon jasno daje do znanja da su sportaši samo oni koji se natječu, favorizirajući tako ovo obilježje. Sport je više od natjecanja, a biti sportaš je više o onoga tko se natječe. S druge strane, u Nacionalnim smjernicama za razvoj sporta Republike Hrvatske (2012) sportom se “...podrazumijeva sve oblike tjelesnog vježbanja koji putem neobaveznog ili organiziranog sudjelovanja imaju za cilj izražavanje ili poboljšanje

tjelesnih sposobnosti i mentalnog blagostanja, sklapanje društvenih veza ili ostvarivanje rezultata na svim razinama natjecanja” (iz European Sport Charter, 1992, Article 2.), tj. *”...sportom se smatraju svi oblici vježbanja od rekreativnog vježbanja građana, preko nastave tjelesnog odgoja, školskog i sveučilišnog sporta, sporta osoba s invaliditetom, športa u policiji i vojsci, natjecateljskog i vrhunskog sporta*” (Nacionalno vijeće za šport, 2011:10). U Temeljnim načelima i smjernicama za razvoj sporta (2011.), koje je nadležno Nacionalno vijeće za sport donijelo 2011. godine, jasno se određuju temeljene vrijednosti i načela hrvatskog sporta, a 7 od 11 istaknutih zadataka ili načela izravno naglašavaju važnost sporta u radu s djecom i mladima. Radi se o sljedećem:

- autonomija sporta (neprofitnost i odvojenost od različitih političkih i drugih utjecaja)
- odgojno obrazovna vrijednost sporta (odgoj za vrijednosti tolerantnog, nenasilnog i mirnog društva)
- sport pomaže očuvanju i unaprjeđenju zdravlja
- sport bez dopinga
- doprinos sporta izgradnji boljeg društva
- sport u borbi protiv nasilja, rasizma, diskriminacija i netolerancije
- potencijali sporta u društvenoj integraciji i izgradnji društva jednakih mogućnosti (Nacionalno vijeće za sport, 2011: 6 - 9)

Ova načela se odnose na sve oblike i aktivnosti bavljenja sportom i fizičkim aktivnostima, radi li se o školskom sportu ili sportskim klubovima, i odnosi se na sve dionike koji su uključeni u sektor sporta, čime se jasno upućuje poruka javnosti da hrvatski sport promiče ideje Olimpijskog pokreta. Hrvatski olimpijski odbor, nadležan za promociju ideja i vrijednosti sporta u skladu s Olimpijskom poveljom (2013.) i Etičkim kodeksom Međunarodnog olimpijskog odbora (2013.), ima zadaću njegovati vrijednosti Olimpijskog pokreta. U Olimpijskoj povelji (2013.) od navedenih 16 ciljeva, čak 10 je usmjereno ka društvenim ciljevima postizanja izgradnje mirnijeg i boljeg svijeta, odgajanjem mladeži putem sporta, sukladno olimpizmu i njegovim vrijednostima, naglašavajući njegovu ulogu:

- poticanje i podrška unapređenju etike i dobrog upravljanja u sportu i odgajanje mladeži putem sporta
- posvećivanje napora da u sportu prevladava duh *fair playa*, a da je nasilje zabranjeno
- suradnja s kompetentnim javnim ili privatnim organizacijama i vlastima u nastojanju stavljanja sporta u službu čovječanstva, a samim time i promicanja mira
- poduzimanje mjera za jačanje jedinstva, zaštitu samostalnosti i očuvanje

neovisnosti olimpijskog pokreta

- djelovanje protiv svakog oblika diskriminacije koja utječe na olimpijski pokret
- poticanje i podržavanje napredovanja žena u sportu na svim razinama i u svim strukturama radi primjene načela jednakosti muškaraca i žena
- vođenje borbe protiv dopinga u sportu
- poticanje i podržavanje mjera koje se odnose na medicinsku skrb i zdravlje sportaša
- suprotstavljanje svakoj političkoj ili komercijalnoj zloupotrebi sporta i sportaša
- poticanje i podržavanje razvoja sporta za sve
- poticanje i podržavanje inicijativa koje povezuju sport s kulturom i obrazovanjem (Olimpijska povelja, 2013: 13 -14)

U Etičkom kodeksu MOO naglašavaju se načela dostojanstva i poštivanja integriteta osoba kao vrhovna načela odnošenja prema sudionicima sporta, pa se izriječno zabranjuju zlostavljanje, nasilje, koruptivno ponašanje, diskriminacije, korištenje nedopuštenih sredstava (dopinga), narušavanje zdravlja sportaša za sve sudionike sporta (Etički kodeks MOO, 1999). Međutim, već se u Bijeloj knjizi o sportu (2007.) naglašava da je *"sport također suočen s novim prijetnjama i izazovima poput komercijalnog pritiska, iskorištavanja mladih igrača, dopinga, rasizma, nasilja, korupcije i pranja novca, koji su se pojavili u europskom društvu."* (Europska komisija, 2007: 2).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta je pokrenulo inicijativu za edukacijom ključnih dionika u sportu djece i mladih te 2012. godine usvojilo Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih² te pripremila edukativne materijale za učitelje i nastavnike za rad u vrtićima i osnovnim školama. Projekt i istraživanje u sklopu njega iz ovog izvještaja strukturiran je kao akcijsko istraživanje.

---

²Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, dostupno na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3366>, 13.11.2014.)

DRUŠTVENI KONTEKST POJAVE, PROBLEMI I SU/DIONICI

Osnovno istraživačko pitanje istraživanja je: “Jesu li mladi sportaši imali osobnog iskustva s nasiljem, diskriminacijom i koruptivnim ponašanjem za vrijeme bavljenja sportom?”. Sport smatramo društvenom institucijom, koja ima sve elemente društvene strukture kao i druge društvene institucije (Earl, 2010, Frey i Eitzen, 1991 i dr.). Obilježja sporta iz te perspektive su sljedeća:

- “...institucionaliziran je pa se nameće ”vladavina zakona”*
- natjecateljski karakter pa sugerira “ugovor” za natjecanje*
- obavezuje sadržavanje normi (pravila)*
- to je aktivnost koja je slobodno odabrana*
- sudionici duguju poštovanje prema drugim sudionicima i dionicima sporta i drugo.”* (Perry u McNamee, M.J. i M.J. Parry, M.J. ed. 2002:205)

Zbog obilježja sporta koja proizlaze iz pravila igre, posebno natjecanja i želje za pobjedom, sport se često povezuje s agresijom. Upravo zbog toga sudionici ulažu velike napore kako bi razgraničili granicu između nužne razine agresivnosti i njenog prekoračenja, ne bi li se pridržavali pravila *fair playa* (Perry, 2002.). Ponašanje (djelovanje) u sportu je zbog situacija u kojima se nalaze akteri podložno etičkom vrednovanju. Faktori koji mogu utjecati na povećanje razine rizičnog ponašanja (neetičnog ponašanja) sudionika sporta su visoka razina osobnog napora, ulaganja i samo/discipline aktera u cilju postizanja uspjeha, kao poželjene vrijednosti. Uz to, konzumerističke vrijednosti i društveno kulturne vrijednosti okruženja utječu na obrasce ponašanja u sportu pa se mladi suočavaju s velikim izazovima (Delaney, T. i Madigan, T., 2009).³ Sport ima u javnosti imidž pozitivne i važne društvene institucije zbog povoljnog utjecaja na zdravlje i odgojne funkcije koju potencijalno ima⁴. Sport je osim toga često i predmet “nacionalnog ponosa”. S rezultatima vrhunskih sportaša koji predstavljaju državu lako se identificiraju pripadnici “nacije”. Proces i očekivanja iz okruženja utječu i na sudionike sporta – mladi sportaši se lako socijaliziraju u skladu s uzorima uspješnih sportaša. Očekivanja okoline usmjerena

³ Ako sport kao društvenu instituciju i način života sportaša čine vrijednosti i norme karakteristične za sport, osim pozitivnih vrijednosti u sportu će se oslikavati još više negativne – devijantna ponašanja karakteristična za šire društveno okruženje.

⁴ Mogućnosti da se razvijaju mnoge osobine koje omogućavaju prilagodbu osobnim i društvenim izazovima.

postizanju i održavanju ovog statusa i održavanju imidža “sportski superiorne nacije” često vrše kulturni pritisak nad mladim sportašima. Ovi kulturni pritisci predstavljaju “simboličko nasilje”, kojeg mladi najčešće nisu svjesni. Osim ovog kulturnog pritiska koji proizlazi iz značenja sporta u društvu, mladi su izloženi nasilju, diskriminaciji i korupciji prisutnima u društvu. Kulturni obrasci i/ili kulturni kapital koji se donose u sport iz društva, ovisno o očekivanjima okoline i vrsti sporta, prenose se i na ponašanje mladih u sportu. Upravo zbog velikih zahtjeva prema sebi koja proizlaze iz vlastitih očekivanja i očekivanja drugih, mladi se socijaliziraju u normama koje omogućuju ostanak u sportu, a koje često nisu “fair play”. Mnoga nasilna ponašanja ostaju skrivena ispod vela popularnosti. Razvijaju se nove strategije unutar postavljenih normi igre, Bourdieuovim rječnikom, “simboličko nasilje” kojim se održava polje u slučaju sporta je u funkciji reprodukcije uspješnosti. Uspješni su oni koji su jači, talentiraniji i oni koji imaju *habitus* za obnavljanje polja.⁵

Međutim, “...negativne društvene posljedice sudjelovanja mladih sportaša u održavanju polja rezultat su kulture opsjednute pobjedom, usporedno s utjelovljenim strukturnim praksama.” (Andreson, 2013:98). Problem je ne samo u ponašanju roditelja i trenera, nego i u samoj strukturi unutar koje se sport odigrava, od uklanjanja nasilja do načina na koji se “..organizira, kontrolira i determinira tko igra i kada.” (Anderson, 2013:98).

Javnosti je uglavnom vidljivo ponašanje publike, no javnost osuđuje tek one izrazito nasilne činove (uglavnom fizičkog nasilja). Grubo dobacivanje i vrijeđanje publike aktera sportskih natjecanja, odnosno simboličko nasilje se najčešće ne sankcionira. Što se dešava “u kući” sporta javnost uglavnom ne zanima.

O ovim unutarnjim problemima sporta se u Hrvatskoj do sada nije javno raspravljalo, vjerojatno zbog čuvanja imidža sporta pa se u ovoj prvoj fazi prvenstveno imalo namjeru senzibilizirati aktere na problem. U istraživanju se ispitivalo imaju li mladi sportaši uopće iskustva s najčešćim oblicima nasilnog, diskriminacijskog i koruptivnog ponašanja u sportu i postoje li neki drugi, karakteristični za Hrvatsku. U ovoj fazi osnovne hipoteze su:

- “Mladi sportaši se suočavaju s nasiljem, diskriminacijom i korupcijom na

---

⁵Polje u Bourdieuovom (modelu kulturne reprodukcije predstavlja položaj koji zauzima svaki pojedini akter. Rezultat je odnosa između specifičnih pravila (normi polja, akterovog habitusa i kulturnog, ekonomskog i društvenog kapitala koje akter unosi u polje. Sažeto, svako polje je podređeno većem polju moći i klase (Bourdieu, 1978, 1986, 1988, 1990, 1993)

treninzima, natjecanjima i oko njih.”

- “Mladi sportaši imaju iskustva nasilnog, diskriminirajućeg i koruptivnog ponašanja koje uglavnom generiraju “odrasli”, odnosno sportski djelatnici, obitelji i drugi sudionici sporta.”

Nasilje kojem su podvrgnuti ili koje stvaraju mladi sportaši nema izvor samo u obilježjima igre (sporta) nego proizlazi iz potrebe za očuvanjem društvenog položaja, odnosno *habitus*a sporta. Polazeći od Bourdieove (1990.) teorije kulturne reprodukcije kao konceptualnog alata i inspiracije, takvo nasilje rezultat je reprodukcije pozicija moći pa ga možemo nazvati “simboličkim nasiljem” (Bourdieu, 1990, Bourdieu & Wacquant, 1992.). Želja za održavanjem i postizanjem društvenog položaja i moći koju imaju sportaši, zbog statusa koji imaju uspješni sportaši u javnosti, stvara nasilje (nasilni diskurs). Bourdieu (1986.) ukazuje da su ukus, preferencije prema kulturnim praksama i dobrima u svakodnevnom životu povezani s društvenom klasom. Sport je iz te perspektive rezultat *habitus*a, sheme percepcije i očekivanja aktera o dostupnom kapitalu (ekonomskom, kulturnom i socijalnom) pa razvija vlastita pravila temeljena na očuvanju tog društvenog položaja (klase ili životnog stila). Iz ove perspektive, sport je način života zasnovan na dispozicijama i dostupnom kapitalu koji omogućava reprodukciju društvene stratifikacije. Drugim riječima, sport razvija strategije i kulturne prakse koje omogućavaju da u njemu ostanu samo oni koji mogu i znaju pobijediti (Bourdieu, 1988.).

“Simboličko nasilje” će se javiti upravo zbog potrebe za reprodukcijom statusa sporta u društvu koje želi uspješne sportaše i sportske klubove. “Simboličko nasilje” s jedne strane proizvodi trener odgovoran upravi kluba za postizanje uspjeha i uprava kluba, a s druge održavaju ga drugi akteri – sportaši (Cushion and Jones, 2006.). Financijska ovisnost o političkim organizacijama stvara dodatne okolnosti koje omogućavanju da se razviju razni oblici simboličkog nasilja. Ova složena mreža društvenih interakcija između društvenih institucija i skupina – političkih elita, uprava klubova, a sve više i obitelji obnavlja obrasce nasilja nad mladim sportašima.

Potvrđivanje hipoteze da su mladi sportaši imali iskustva s ovim nasiljem dovoljno je snažno uporište za pokretanje daljnjih istraživanja i intervencija društva o ovom problemu. Zato se pristupilo prikupljanju podataka u suradnji sa školama, s pretpostavkom da bi rezultati ispitivanja u suradnji s klubovima bili drugačiji.⁶

⁶Financijska sredstva nisu dozvoljavala izdvajanje sredstava za anketare, niti standardne metode pronalaska ispitanika koji udovoljavaju uvjetima, a kada bismo tražili od sportskih klubova imena i prezimena članova klubova te tako strukturirali uzorak, doveli bismo ih u nepovoljni položaj.

Očekivano je da će koordinatori/stručni suradnici i nastavnici tjelesno zdravstvene kulture biti dovoljno stručni i etični i sačuvati anonimnost ispitanika, pa se njima prepustilo ulogu anketara uz detaljne upute. Drugi razlog zbog kojeg se odabralo školu, a ne sportske organizacije proizlazi iz odgojno obrazovne uloge škole. Uključivanjem u raspravu i senzibiliziranjem škola o ovom problemu “izvadio” se problem iz konteksta samog područja u kojem se ova ponašanja odvijaju, kako bi se moglo intervenirati u sustavu kojemu je primarni cilj odgoj i obrazovanje. Ako škola ima saznanja o utjecajima i iskustvima koje imaju i/ili su izloženi učenici u sportu, može intenzivirati aktivnosti kojima bi prevenirala i/ili spriječila takva ponašanjima u sportu. Saznanja o izloženosti vlastitih učenika nasilju između ostalog može pomoći nastavnicima da razumiju ponašanje sportaša – učenika u školi. Ujedno se očekivalo da će se mobilizirati voditelje školskih sportskih društava kako bi preuzeli ulogu koju imaju te intenzivirali aktivnosti s učenicima u cilju jačanja pozitivnih vrijednosti sporta, poput razvijanja tolerantnog ponašanja, ekipnog duha, promocije nenasilja i *fair playa*, antikoruptivnog ponašanja i dr.

Sportaši, u ovom projektu mladi od 15 do 19 godina, značajno su u ovoj razvojnoj dobi izloženi socijalizacijskim (vrijednosnim) utjecajima škole, skupine vršnjaka, obitelji, a “bavljenje sportom” aktivnost je kojoj posvećuju većinu slobodnog vremena i osobnog ulaganja u sportskim organizacijama čiji su članovi, na natjecanjima i na treninzima. Sport je socijalizacijski čimbenik, no u njega se prenose i vrijednosti drugih socijalizacijskih čimbenika (Coakley, Dunning, 2000.). Njihovi klubovi su im važni, no iz škole i u školu donose dominantne vrijednosti svih socijalizacijskih čimbenika.

Sportske aktivnosti u školi, nastava tjelesno – zdravstvene kulture i bavljenje fizičkim aktivnostima i sportom ugrađeno je i u Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011)⁷. Nastava tjelesno - zdravstvene kulture je obavezna, a posebno je osigurano da se kroz rad školskih sportskih društava potiče bavljenje sportom. Cilj je, odnosno uloga i zadaća im je “...sustavno planirati, organizirati i provoditi sportske aktivnosti za učenike kao dio izvannastavnih sadržaja škole, poticati uključivanje što većeg broja učenika u školske sportske aktivnosti, a posebice učenika s invaliditetom, poticati i promicati stručni rad u školskom sportu, kao i stručni sportski rad s djecom i mladima u lokalnoj zajednici, poticati etička i moralna načela, poštovanje ljudskog dostojanstva, *fair playa*, tolerancije, nenasilja i kulture sporta.” (Pravilnik o načinu osnivanja,

---

⁷Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, dostupno na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>, 13.11.2014.

zadaćama, djelokrugu i načinu rada školskih sportskih društava, 2013., članak 3.).

Sport i njegovi akteri, s jedne strane sve više postaju zatvoren društveni sustav u kojem akteri djeluju izgrađujući vlastite norme i vrijednosti, najviše radi vrlo strogo planiranog načina života, potpuno drugačijeg nego li ga ima prosječna populacija kojoj pripadaju. Svakodnevni život mladog sportaša srednjoškolca bitno se razlikuje od života prosječnog srednjoškolca. S druge strane, sve veći je društveni značaj koji se pridaje “uspješnim” vrhunskim sportašima koji predstavljaju nacionalne simbole, pa je društveni pritisak na mlade sportaše veći nego na mlade koji se bave drugim slobodnim aktivnostima, npr. glazbom, što zahtjeva također veliku disciplinu. Baviti se sportom je ozbiljna obaveza, a unutrašnji i vanjski motivi bavljenja sportom u toj dobi, od kojih je želja za pobjedom i izuzetnim postignućima kod mladih najjača, zahtijevaju veliku disciplinu kako bi se uskladilo sve potrebe koje mladi imaju u toj dobi. Za mlade je to veliko iskušenje, ali i način života. U RH ima 10 srednjih škola koje imaju razredni odjel za sportaše, a u ovom istraživanju su sudjelovali učenici sportaši iz 4 takve škole (Rijeka, Zadar, Koprivnica, Varaždin).

Cilj projekta je skrenuti pozornost na stanje u sportu u Republici Hrvatskoj s posebnim naglaskom na skretanje pažnje javnosti i sudionicima sporta na sve rašireniju pojavu nasilnog ponašanja, diskriminacije i korupcije u sportu, na treninzima, natjecanjima ili oko njih kojima su izloženi mladi sportaši. Mladi sportaši su najčešće izloženi pritisku zbog očekivanja trenera i obitelji, bliže okoline koja od njih očekuje uspjeh. Usprkos navedenim načelima i jasnim opredjeljenjima RH u sportu, sve se češće primjećuju da, osim vidljivih kriminalnih i devijantnih ponašanja koja se povezuju s odvijanjem sportskih natjecanja, a naročito nogometom, onih na terenu ili u dvorani, postoji niz takvih ponašanja dionika sporta prema mladim sportašima. Pitali smo se što se dešava na treninzima ili na natjecanjima, jesu li se mladi prilagodili i prihvatili nasilno ponašanje, diskriminaciju i korupciju ili ne pristaju na takva ponašanja, i ima li ih uopće. U ovom projektu naglasak je na otkrivanju izvora i/ili ključnih socijalizacijskih agensa koji utječu na mlade sportaše, što takva ponašanja čini društveno prihvaćenima, “normalnima”, ali i društveno poželjnima.

Prikupljajući podatke o iskustvu mladih sportaša o ovim ponašanjima i te njihovim stavovima dobili smo sliku o stanju u sportu koja pokazuje više nego alarmantno stanje, ukazujući da se prema mladima odnosi na krajnje neprimjeren način, najčešće zbog pritiska i imperativa samo jedne od dimenzija sporta – uspjeha i pobjede. Autori istraživanja o sportu (Anti doping agency, 2012.) u podnaslovu izvještaja o stanju u sportu u Sjedinjenim Američkim Državama naglašavaju glavni problem sporta i mladih sažet u pitanju: *Gdje smo se izgubili u našoj opsesiji da*

pobijedimo? Ova pojava nije obilježje samo RH nego i drugih država EU, no u tim državama se ulažu veliki naponi da se vrijednosti sporta “vrate” u sport i među sportske djelatnike, kako bi se spriječilo da uloga sporta postane njegova suprotnost. U istom Izvještaju autori naglašavaju pozitivnu ulogu sporta:

“...baviti se sportom je zabavno, uzbudljivo, sudjelujući cijenimo odnose s našim suigračima i trenerima, jer osjećamo osobno postignuće pomičući naše fizičke i psihičke limite...bez obzira koji je razlog zbog kojeg sudjelujemo u sportu, on potiče osobni i društveni razvoj, ukratko - sport daje nove vrijednosti našim životima.” (U.S. Anti – doping Agency (2012:7)

Ipak “...djeca i mladi koji sudjeluju u sportskim aktivnostima trpe i negativne posljedice ukoliko je cilj podređen samo pobjedi i uspjehu...” i to se očituje u sljedećim posljedicama:

- *“...narušeno zdravlje zbog prerane specijalizacije*
- *pretreniranost*
- *klubovi i ekipe, sportski programi koji izbacuju manje razvijene i netalentirane prije nego li imaju šanse da se razviju sposobnosti i talent u njihovim tijelima*
- *prevelika očekivanja roditelja, netolerantni treneri, sportaši koji koriste sredstva za postizanje boljih rezultata, sportaši koji krše pravila...”* (U.S. Anti – doping Agency (2012:7-8)

U Izvještaju UNICEF-a pod nazivom *Protecting Children from Violence in Sport. A review with a focus on industrialized countries* (UNICEF, 2010.) o postojećoj evidenciji o nasilju nad djecom i mladima u sportu, analizirano je preko 1000 dokumenata iz 136 država, a obuhvaćeni su problemi nasilja i diskriminacije nad djecom i mladima do 18 godina⁸. Navode se sljedeće pojave i oblici nasilja u sportu nad djecom i mladima:

- *“psihološka degradacija ili ponižavanja temeljena na spolu, obliku tijela ili izvedbi*

---

⁸Konvencija o pravima djeteta (UNICEF, 1959) definira “djecu” dijelom populacije u dobi do 18 godina (Konvencija o pravima djeteta, ...), dok se u strateškim dokumentima javnih politika mladi smatraju uglavnom od 13 ili 15 godina do 24 ili 30 godina, a razlikuje se od države do države, dostupno na: http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf, 1.9.2014.

- *neprimjereni pritisak na mlade sportaše kako bi se postigla visoka izvedba*
- *spolna ili rodna diskriminacija kao preduvjet za odabir tima ili privilegije*
- *fizički štetne ili seksualno ponižavajuće inicijacije i/ili rituali*
- *neadekvatna prehrana i režimi mršavljenja koji dovode do poremećaja hranjenja poput anoreksije i drugi zdravstveni problemi*
- *premlaćivanje i drugi oblici tjelesnog kažnjavanja kao poticaj poboljšanim performansama*
- *ozljede nastale prisilnim preuzimanjem rizika u ekstremnom okruženju*
- *korištenje dopinga ili uporaba tvari koje poboljšavaju učinkovitost*
- *pritisak vršnjaka da se koristi alkohol ili druge tvari koje stvaraju ovisnost*
- *zahtjev i pritisak na mlade sportaše da igraju i kada su ozlijeđeni*
- *korištenje tjelesnog vježbanja kao kaznu*
- *uskraćivanje dovoljno odmora i brige.” (UNICEF, 2010: 4).*

U istom istraživanju za svako od ovih oblika nasilja iskazana je pojavnost, u rasponu od 2 do 30% prema iskazima iz raznih izvora (izvještaji stručnjaka ili iskazi djece i mladih). Ova saznanja su izazvala cijeli niz promjena u javnim politikama koje se odnose na sport i djecu i mlade. Pojavnost bilo kojeg od tih ponašanja je kršenje dječjih prava definiranih Konvencijom o pravima djeteta. Prema Konvenciji o pravima djeteta, članak 31., djeca i mladi imaju pravo na odmor i slobodno vrijeme, odnosno pravo na igru i rekreativne aktivnosti u skladu s dobi te pravo da slobodno sudjeluju u kulturnim, umjetničkim, rekreativnim i aktivnostima slobodnog vremena. Ovim istraživanjem i projektom konačno se i u Republici Hrvatskoj pokreće javna rasprava o ovakvim negativnim trendovima u hrvatskom sportu, koji su zahvatili društveni prostor u kojem sudjeluju djeca i mladi (na treninzima, prije, za vrijeme i poslije natjecanja). Istraživanje i prikupljanje podataka tijekom projekta predstavljaju akcijsko istraživanje kojemu je cilj promjena ponašanja odgovornih i sudionika sporta u RH.

METODE I DINAMIKA PROJEKTA

U prvoj fazi se senzibiliziralo i uključivalo ključne dionike iz 10 gradova u 10 županija u Republici Hrvatskoj⁹ te prikupljalo podatke o stavovima i spremnosti zajednice za uključivanje u promjene stanja u području sporta. Odabrani su srednji i veći gradovi, koji su ujedno i administrativna središta 10 županija, a u njima 10 srednjih škola koje su predstavljale partnere i koordinatore projekta.

Odabrane škole čine slučajni stratificirani uzorak, koji je oblikovan prema nekoliko kriterija. Odabrane su škole koje su relativno senzibilizirane na probleme nasilja, one škole koje su provodile barem neke od projekata/aktivnosti kojima je cilj prevencija nasilja općenito. Zatim, uzorak sačinjavaju škole prema vrsti obrazovnog programa, a uzelo se u obzir škole koje provode strukovne i gimnazijske programe jer one čine većinu škola u RH. U uzorak nisu mogle ući škole reprezentativne za svaku od županija pa se odabralo škole koje predstavljaju statističke regije. Iz ove mape se odabralo veće gradove i to za Jadransku RH - Split, Šibenik, Zadar, Pula i Rijeka i Kontinentalnu RH - Zagreb, Varaždin, Koprivnica, Osijek i Slavonski brod.¹⁰

Organiziralo se deset tribina s ključnim dionicima iz sporta u svim gradovima, a sudjelovali su navedeni akteri, s kojima se pristupilo analizi stanja metodom SWOT analize¹¹ i moderirane rasprave. SWOT analiza jedna je od najčešćih metoda koja se koristi u strateškom planiranju i analizi problema u zajednici, a može se koristiti za istraživanje i rješenja problema o kojim se nije raspravljalo u zajednici, prepoznavanje mogućnosti jer može otkriti prioritete i mogućnosti, jasno locirati uzroke i posljedice problema, pronaći unutrašnje i vanjske faktore, prijetnje intervencijama koje planiramo i slično (Community Tool Box, 2014.).

⁹Na području Republike Hrvatske na kraju školske godine 2012./2013. djelovalo je 440 srednjih škola koje prema metodologiji statističkog prikupljanja podataka uključuju 727 školskih jedinica različitih vrsta, ovisno o vrsti nastavnog plana i programa" (Državni zavod za statistiku, 2013:1), a u njih je bilo upisano 183 039 učenika. Od 440 srednjih škola, odnosno 727 školskih jedinica, 180 su gimnazije (od čega 97 samostalne), umjetničkih je 52, 40 za mladež s teškoćama u razvoju, 61 za obrazovanje odraslih, odnosno 444 strukovnih. Gimnazijskim programima obuhvaćeno je oko 54.200 učenika, dok je strukovnim oko 121.800, što daje omjer od oko 45% učenika upisanih u gimnazijske programe prema 55% u strukovne škole.

¹⁰Zbog udaljenosti i financijskih sredstava je isključen Dubrovnik.

¹¹Community Tools, dostupno na <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/swot-analysis/main>, 10.9.2014.

Sudjelovalo je ukupno 60 stručnjaka, od 5 do 10 po gradu,¹² a odazvali su se uglavnom predstavnici sportskih saveza (od županijske do lokalne razine), djelatnici jedinica lokalne samouprave nadležni za sport, predstavnici Ministarstva unutarnjih poslova, jedan predstavnik sportske inspekcije i predstavnici srednjih škola. Iako je najavljena tema – “nasilje, diskriminacija i korupcija u sportu i mladi”, većina prisutnih je povezala ovu raspravu s medijski eksponiranom raspravom o nasilju na nogometnim stadionima. S obzirom na to da je poslano 90 poziva te činjenicu da o ovom problemu nije još vođena javna rasprava, ne mogu se donositi zaključci o odazivu. Plan je bio započeti i otvoriti javnu raspravu o problemu koji je dugo prisutan u sportu i o kojem se na međunarodnoj razini već duže vrijeme raspravlja, dok je on u RH u sjeni nasilja i huliganizma na nogometnim stadionima.

Koristili su se standardni alati i tehnike koje se koriste u SWOT analizi, a moderiranu raspravu je vodio zaposlenik udruge, koji je ujedno i delegat FARE mreže, tako da je osigurana stručnost moderatora. Ispitali su se interni (unutrašnji) i eksterni (vanjski) faktori koji utječu na područje (polje) sporta kako bi se ispitalo stanje u području sporta s obzirom na probleme nasilja, diskriminacije i korupcije kod mladih. Unaprijed strukturiranim pitanjima poticalo se sudionike da iznose svoje stavove te se ispitala percepcija odgovornosti i spremnosti zajednice za promjenom. Uz ovu analizu ispitala se i razina uključenosti mladih u aktivnosti i planiranje sportskih aktivnosti iz perspektive ključnih dionika. Na svim sastancima su vođeni zapisnici, a tekstovi su kodirani prema zadanim kategorijama. Testirala se i pouzdanost kodiranja, testom nezavisnog kodiranja (2 osobe su kodirale zapisnike nezavisno te

---

¹²Sudionici: Osijek (Osječko – baranjska županija: predstavnici Policijske uprave, Športske zajednice, Školskih sportskih društava, Medicinske srednje škole; Slavonski brod (Brodsko – posavska županija): predstavnici Policijske uprave, predstavnici Srednje škole M.A. Reljkovića; Koprivnica (Koprivničko – križevačke županija): predstavnici Policijske uprave, Ureda državne uprave, Nogometnog saveza, Županijskog športskog saveza, Obrtničke škole, Grada Koprivnice, Srednje škole Koprivnica; Varaždin (Varaždinska županija): Ured državne uprave, Zajednice športskih udruga, Grada Varaždina, Elektrostrojarske škole, Zagreb (Zagrebačka županija): predstavnici XII gimnazije, Zagrebačkog nogometnog saveza, Hrvatskog nogometnog saveza; Rijeka (Primorsko – goranska županija): predstavnici Saveza školskih sportskih društava PGŽ, nadležni upravni odjel, Riječkog sportskog saveza, Grada Rijeka, 1. riječke hrvatske gimnazije; Pula (Istarska županija): predstavnici Saveza sportova Grada Pule, Nogometnog saveza Istarske županije, Nogometnog kluba Istre, Srednje škole za turizam, ugostiteljstvo i trgovinu; Zadar (Zadarska županija): predstavnici Županijskog saveza školskog športa ZŽ, Savjeta mladih ZŽ, Gimnazije F. Petrića; Šibenik (Šibensko kninska županija): predstavnici Policijske uprave, ŠKŽ, Grada Šibenika, Sportske zajednice Grada Šibenika, sportske inspekcije, Ekonomske srednje škole, Split (Splitsko – dalmatinska županija): predstavnici Hrvatskog nogometnog kluba Hajduk, Splitskog sportskog saveza športova, Zajednice školskih sportskih saveza i udruga, Obrtničke tehničke škole.

kasnije raspravljale o rezultatima), a postignuto je slaganje u kodiranju od 80%.

U drugoj fazi se prikupljalo podatke o iskustvima i percepciji nasilja, diskriminacije i korupcije mladih sportaša (srednjoškolaca).

Kako bi se ispitala pojavnost/iskustvo nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu u kojima sudjeluju mladi, odabrale su se srednje škole u 10 gradova koje se uključilo u ispitivanje. Škole su imale ulogu partnera i koordinatora, a voditelji projekta u školama su bili stručni suradnici i nastavnici tjelesno - zdravstvene kulture. Oni su imali zadatak da informiraju školu o projektu, kako bi senzibilizirali i nastavnike i učenike za problem. Koordinator su dobili detaljne upute kako sudjelovati u provedbi projekta, kao i detaljne upute kako organizirati anketiranje. Sve škole su dobile isprintane upitnike, protokol informiranog pristanka za ispitanike i njihove roditelje, iako su svi ispitanici stariji do 14 godina. Koordinator su imali zadatak da dostave podatke o broju učenika – sportaša u školi kako bi mogli strukturirati reprezentativni uzorak za školu. Nakon ovoga prikupljanja, škole su provodile anketiranje, osiguravajući siguran prostor u kojem učenici mogu sudjelovati, kao i osiguravajući da se ispunjeni upitnici sigurno dostave nositelju projekta.

Škole su dobile upitnike nakon održanih sastanaka u svibnju 2014. godine, a aktivnosti su se trebale provesti do kraja školske godine. Nakon što su dobile materijale, školama je trebalo više od mjesec dana da prikupe podatke, dok su neke škole dostavljale ispunjene upitnike i tražene podatke nakon opetovanih zamolbi od rujna do listopada 2014. godine.

REZULTATI SWOT ANALIZE I RASPRAVE NA RADIONICAMA/ SASTANCIMA SA STRUČNJACIMA U 10 GRADOVA

Analiza se strukturirala prema više dimenzija problema o kojem se prikupljaju podaci, a koji govore i o uključenosti i senzibiliziranosti stručnjaka za ovu problematiku, što ujedno predstavlja i kategorije za kodiranje. Radi se o sljedećim elementima za analizu:

1. izvor podataka (odaziv i tip sudionika)

2. interni faktori: snage i slabosti postojećeg sustava sporta, općenito i s obzirom na probleme nasilja, diskriminacije i korupcije i to prema sljedećim varijablama:

- uređenost sustava (zakonska i dr.)
- infrastruktura (materijalni i ljudski potencijali)
- međusektorska suradnja (uloga i doprinos sportskih organizacija, škole, obitelji, jedinica lokalnih samouprava)
- financiranje.

3. eksterni faktori: prilike i prijetnje postojećem sustavu sporta općenito i s obzirom na probleme nasilja, diskriminacije i korupcije – isto kao i za interne faktore

4. uključenost/sudjelovanje mladih u planiranju, provedbi i odlučivanju u sportu i aktivnostima prevencije nasilja, diskriminacije i koruptivnog ponašanja u sportu.

Rezultati su sljedeći:

1. IZVOR PODATAKA (ODAZIV I TIP SUDIONIKA)

Odaziv stručnjaka je bio u skladu s očekivanjima. Problem o kojem nitko javno ne govori nije problem koji bi privukao veliku pažnju stručne javnosti, najviše radi nepoznavanja samog problema. Ovakav tip međusektorskih sastanaka može se smatrati početkom javne rasprave. Prema strukturi najveći odaziv sudionika je iz organizacija javne uprave, upravnih odjela kojima je nadležnost sport. Osim njih, iz svakog grada prisustvovali su i predstavnici srednjih škola. Ne čudi i odaziv predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova. Razlog leži u njihovoj ulozi u sprječavanju nereda na stadionima, što je društvena pojava i problem s kojim se

povezuje tema “nasilje i sport”. Struktura sudionika govori o povezivanju teme s aktualnim javno eksponiranim problemom nasilja na stadionima, odnosno nepoznavanju problematike i o složenosti problema o kojima smo željeli prikupiti podatke. Naime, sport ima snažnu društvenu ulogu, a problemima u sportu kao i javnim politikama u sportu je potrebno pristupiti međusektorski. Svaki od ovih društvenih sustava može doprinijeti sprječavanju nasilja i diskriminacije u sportu, raznim razinama prevencije, od primarne do intervencijske. Glavnina rasprave među dionicima se vodila u tonu odricanja odgovornosti te prebacivanja odgovornosti za stanje na druge sustave, na “nekog drugog”.

2. INTERNI FAKTORI

Analiziralo se “snage i slabosti” postojećeg sustava sporta, općenito i s obzirom na probleme nasilja, diskriminacije i korupcije za sljedeće elemente strukture sporta:

- uređenost sustava (zakonska i dr.)
- infrastruktura (materijalni i ljudski potencijali)
- međusektorska suradnja (uloga i doprinos sportskih organizacija, škole, obitelji, jedinica lokalnih samouprava)
- financiranje

***Pozitivna obilježja područja sporta**

Većina sudionika, bez obzira na sektor iz kojeg dolaze, slaže se oko činjenice da je područje sporta uređeno, a dugotrajna tradicija bavljenja sportom i rekreacijom najveća je snaga ovog područja. Svi su se složili da postoji dobar zakonski okvir kojim se regulira područje sporta.

Isto tako, sudionici naglašavaju da postoji i dobra infrastruktura, što zbog naslijeđenih sportskih objekata, kontinuiranih sportskih uspjeha, obrazovnog sustava za djelatnike u sportu, ali i vrhunskih trenera. Neki su istaknuli posebno značenje “obilježja nacije” pa nazivaju Hrvatsku – “sportskom nacijom” ili “talentiranom zdravom nacijom”.

Drugi pozitivni okolišni preduvjeti za razvoj sporta koji navode sudionici obilježja su populacije djece i mladih s kojima “odrasli” rade, a odnose se na zdravlje (psihofizičko i društveno) te motiviranost (ljubav i volju i želju mladih za uspjehom). Sudionici također smatraju da se dobre preduvjete za razvoj sporta može naći u činjenici da je nastava tjelesno - zdravstvene kulture obavezna, kao i činjenici da skoro svaka škola u HR ima školsku sportsku dvoranu.

Uz to, način i sustav financiranja koji omogućava sportskim organizacijama i njihovim savezima autonomno donošenje prijedloga za financiranje sportskih aktivnosti jedinicama lokalnih samouprava, kod većine sudionika je iskazan kao olakšavajuća okolnost.

Školski sportski savezi koji surađuju sa sportskim organizacijama te mogućnost da se povežu ova dva sustava, sudionici smatraju velikom pomoći za postizanje ciljeva sporta. Osim toga, svi sudionici se slažu da je potpora roditelja i obitelji od izuzetne važnosti te tu potporu mladim sportašima vide kao snagu.

Negativna obilježja područja sporta

Slabostima područja odnosno otežavajućim faktorima za razvoj sporta sudionici smatraju zakonsku regulaciju koja neizravno utječe na sport, poput omogućavanja da se u blizini škola i sportskih klubova otvaraju kafići, kladionice, prodavaone za otkup zlata i slični komercijalni sadržaji koji potiču konzumiranje alkohola i ostalih sredstava ovisnosti, ali često su i izvor su nasilnog ponašanja.

Sudionici također smatraju da formalni okvir rada s djecom i mladima u sportu nije reguliran pa isti faktori, koje su sudionici navodili kao pozitivnu okolnost, naglašuju i kao negativnu. Tako, iako smatraju da imamo "zdravu i sportsku naciju" i mlade koji su motivirani za bavljenje sportom, stručni kadar i dr. navode i negativnu krajnost istih obilježja - komercijalizacija sporta, nedovoljno stručni treneri koji nisu educirani za rad s djecom i mladima, neuređenost dobivanja sportskih licenci, nepostojanje specijalističkih ambulanti za sport i dr.

Kada je riječ o infrastrukturi, sudionici jasno iskazuju da ipak nema stručnog kadra i dovoljno sportskih objekata koji ne zadovoljavaju sigurnosne uvjete za boravak djece i mladih u njima. Otežavajuće okolnosti koje proizlaze iz kulture i obilježja društva u kojem živimo sudionici vide u vrijednostima s kojima dolaze djeca i mladi iz obitelji i škole, smatrajući da ih niti roditelji niti škola ne odgajaju za disciplinu, kulturno ophođenje i odgovornost za vlastite postupke. Opći stav svih sudionika je "da se tu ništa ne može promijeniti", a uzroke tome vide u društvu u kojem živimo. Sudionici smatraju da živimo u društvu u kojem se često ne poštuje zakon, postoje dvostruka mjerila za razne sportaše i klubove, licemjerstvo političkih struktura koje koriste sport za političku promidžbu, općenito prevladavanje osobne koristi svih uključenih nad onom društvenom. Nesankcioniranje ovih negativnih društvenih ponašanja i pojava dovodi do stanja pasivnosti i neodgovornosti. Navode neodgovornost odraslih koji daju loš primjer mladima, kao i nedostatak jasnih pravila koja vrijede za sve.

Za ovu situaciju najčešće okrivljuju odgojne institucije i općenito nepostojanje sustavnog odgoja mladih pa su mladi “prepušteni volji pojedinaca”. U tom kontekstu sudionici navode da se ovaj “nedruštveni” stav ogleda i u nemogućnosti umrežavanja i zajedničkih aktivnosti među sportskim organizacijama. Ipak, usprkos “uređenom sustavu financiranja”, sudionici smatraju taj isti sustav neuređenim i netransparentnim, nedovoljnim, a često i izvorom korupcije.

3. EKSTERNI (VANJSKI) FAKTORI

*Pozitivni vanjski faktori

Prilike i prijetnje postojećem sustavu sporta općenito i s obzirom na probleme nasilja, diskriminacije i korupcije sudionici su ocijenili kontradiktorno, kao i interne faktore.

Prema iznesenim stavovima sudionika, vanjski elementi koji mogu unaprijediti sport proizlaze iz nekoliko područja. Iz većine iznesenih stavova može se reći da sudionici, iako se radi o ključnim dionicima sporta, ne doživljavaju sport kao područje u čijoj regulaciji i razvoju oni sami sudjeluju ili mogu utjecati na promjene. Za sudionike je to izvanjsko područje na koje ne mogu utjecati, nego to može “netko drugi”. Prvenstveno se radi o zakonskoj regulativi sporta, a glavni uzrok problema vide u nedovoljno jasno odvojenosti i regulaciji amaterskog i profesionalnog sporta, kao i provedbi postojećih zakonskih odredbi. Svi se slažu da se nedovoljno planski i sistematično koriste postojeći resursi i u tome vide mogućnost za unaprjeđenje sporta.

Povoljne izvanjske elemente vide i u uvođenju novih i za njih važnih sudionika sporta poput socijalnog radnika ili pedagoga za sportaše, liječnika sportske medicine (sportske ambulante) i općenito uvođenje više stručnjaka (psihologa, pedagoga) u rad klubova. Vanjski elementi na koje ne mogu utjecati, a koji bi unaprijedili područje za sudionike jesu i uvođenje “pedagoške” edukacije za trenere (kao osobe koje rade s djecom i mladima), bolje povezivanje škole i klubova, naročito školskih sportskih društava i škole koji bi trebali “iskoristiti prirodnu potrebu djece za kretanjem” za usmjeravanje ka aktivnom bavljenju sportom. Oni smatraju da na rad školskih sportskih društava ne mogu utjecati, ali bi vrednovanje trenera i profesora tjelesno - zdravstvene kulture u školama, poput licenciranja i nagrađivanja, potaklo kvalitetniji rad u sportu. Priliku vide i u medijskoj potpori koja često izostaje, kao i u suradnji s građanima, odnosno drugim organizacijama civilnog društva (npr. u organizaciji kampova za djecu, suradnji oko projekta financiranih iz EU fondova i programa).

Zajedničko svima je da za sve ove mjere i aktivnosti nemaju osjećaj odgovornosti za posljedice ne/sudjelovanja i ne/mogućnosti promjena, nego odgovornost za provedbu istih pripisuju nekom drugom.

Negativni vanjski faktori

Vanjski faktori na koje prema mišljenju naših sudionika ne mogu utjecati, a predstavljaju prijetnju i otežavajuće su okolnosti, možemo smjestiti u nekoliko vrsta problema.

Obilježja koja su karakteristična za prvu skupinu problema proizlaze iz obilježja društva, a radi se o dominantnim obilježjima kulture u kojoj živimo poput imperativa brzog uspjeha i komercijalizacije, korumpiranosti, povezanosti političkih i nekih sportskih elita s kriminalom, političkoj manipulaciji, povećanog nasilja među mladima općenito, lokalnog mentaliteta (zavisti i sukoba), nepriznavanja vrijednosti sporta (nenagrađivanje) i slično.

Druga grupa problema proizlazi iz ne/uređenosti sustava sporta, a radi se o neorganiziranosti i neuređenosti sustava, pa se ističe da ima previše klubova, da postaju preskupi za većinu roditelja (svi naplaćuju mjesečnu članarinu koja je za prosječnu obitelj previsoka, osim toga potrebna sportska oprema u dobi odrastanja je preskupa, zbog potrebe za čestim kupovanjem nove opreme radi rasta djece i mladih), odnosi u klubovima su neprimjereni pa se prenose na djecu i mlade (svađe između uprave i trenera, promjena trenera i sl.), needuciranost i nelicenciranost trenera i slično.

Sudionici smatraju da je velika prijetnja sportu i nedovoljna motiviranost djece i mladih za grupne (momčadske) sportove, ali i ambicije roditelja koje premašuju mogućnosti klubova te djece i mladih sportaša, kao i nepravedna umjetna, često medijski stvorena “hijerarhija” sportova. U ovoj grupi su i problemi koji su povezani s provedbom sportskih programa neprimjerenih uzrastu i psihofizičkom razvoju djece i mladih.

Treću grupu problema prema mišljenju sudionika se može nazvati problemima funkcioniranja društvenih institucija općenito pa se navode kao “problem struktura” ili “nepoštivanje zakona u školi i izvan škole”, poput dostupnosti alkohola i drugih sredstava ovisnosti, samo represivna uloga policije, umjesto preventivne i slično.

Zajedničko svima je da probleme u području sporta smatraju “nečijim tuđim” problemom, na koje oni ne mogu utjecati, očekujući da će netko drugi riješiti i

unutarnje i vanjske probleme. Ipak, iako vrlo “stidljivo” sudionici uviđaju da problemi postoje, no ne žele o njima sasvim odgovorno javno istupati.

4. REZULTATI SCREENINGA¹³ - SUDJELOVANJE MLADIH U PLANIRANJU, PROVEDBI I ODLUČIVANJU O SPORTSKIM AKTIVNOSTIMA I PREVENCIJI NASILJA, DISKRIMINACIJE I KORUPCIJE U SPORTU IZ PERSPEKTIVE “ODRASLIH”

Cilj ove metode je procjena razine sudjelovanja mladih u planiranju, provedbi i odlučivanju o sportskim aktivnostima, odnosno prevenciji nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu. Sudionicima je ponuđen obrazac u koji su trebali upisati tri aktivnosti u kojima sudjeluju mladi, s obzirom na nositelje i sudjelovanje u odlučivanju o provedbi aktivnosti, a tiču se sporta i prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu. Prema prilagođenom Hartovom modelu sudjelovanja (1992.), predložila se skraćena verzija “Ijestvi” kojom se saželo razine na 4 mogućih razina sudjelovanja mladih:

1. mladi predložili i realizirali (najviši stupanj sudjelovanja)
2. mladi predložili (inicirali, imali ideju), a odrasli realizirali (sudjelovanje)
3. odrasli predložili, a mladi realizirali (nesudjelovanje – najčešće dekorativno i tokenizirano sudjelovanje)
4. odrasli predložili i realizirali (nesudjelovanje – kontrola)

Sport je područje slobodnih aktivnosti mladih u kojem mladi imaju najmanje utjecaja i neaktivno sudjeluju u odlučivanju. Najčešće su pasivni akteri, a samo svojim aktivnim izvršavanjem naloga drugih mogu ostati u sportu. Najčešće mladi izvršavaju naloge trenera, uprave i roditelja. Bavljenje sportom je ipak primarno slobodna aktivnost djece i mladih, a ovakvo neaktivno sudjelovanje stavlja mlade u potpuno marginalizirani i deprivirani društveni položaj. Iako se pretpostavilo da će rezultati biti upravo u skladu s ovom pretpostavkom, ipak se očekivalo da postoje primjeri dobre prakse, aktivnosti koje se odnose na sport, a u koje su mladi uključeni ne samo kao “izvršioци” zadataka, nego i kreativni i aktivni sudionici. Sudjelovanje¹⁴ mladih u sportu je sve više smanjeno, sve manje djece i sve kraće se želi baviti sportom. Prikupljeni su podaci o nekoliko vrsta aktivnosti koje se provode, a koje će se pratiti kroz nastavak projekta:

¹³Screening programi se najčešće provode u praćenju i prevenciji zdravlja, odnosno bolesti. U ovom radu se koristi analogna metoda.

¹⁴Sudjelovanje, priključivanje, zainteresiranost mladih za bavljenje sportom.

1. mladi predložili i realizirali: uređenje školskih sportskih igrališta i parkova, grafiti fest, sportska školska natjecanja u malom nogometu

2. mladi inicirali, odrasli realizirali: savjetovalište za mlade, “Vrtim zdravi film”, navijanje na školskim natjecanjima, natjecanje i navijanje u školi, uređivanje vanjskih igrališta u školi, koncerti za mlade, film o nenasilju, uređenje parka za djecu, grafiti, natjecanja u malom nogometu, nenasilno rješavanje sukoba, natjecanje u nogometu između nastavnika i učenika

3. odrasli predložili, mladi realizirali: projekti i preventivni programi u školama, preventivni programi MUP-a, radionice radi prevencije nasilja općenito, školska sportska natjecanja za dan škole

4. odrasli predložili i realizirali: organizacija prijateljskih utakmica sa humanitarnim ciljem, jednokratne aktivnosti (u 5 godina), javno – zdravstvene aktivnosti (obilježavanje dana zdravlja), “Zdrav za 5”, testiranje dva razredna odjela u školi na opojne droge, “Stop nasilju na sportskim igralištima”, Kamp mladih sportaša, Radionice na temu “Nasilje u sportu” i Prehrana sportaša.

Razinu sudjelovanja mladih u ovim aktivnostima procijenilo se koristeći prilagođen Hartov model “Ljestvi”¹⁵ koji predviđa analizu razine sudjelovanja na skali od 1 do 10. Prečke koje su najniže na ljestvama (od 1 do 5) uopće ne predstavljaju sudjelovanje već kontrolu, manipulaciju, *tokenizam*¹⁶ i deklarativno sudjelovanje, a prečke na višoj razini, od 6 do 10 predstavljaju prihvatljivu razinu sudjelovanja (Hart, 1992.). Model omogućava analizu uključenosti djece i mladih kroz razinu sudjelovanja, a aktivno sudjelovanje u planiranju, realizaciji i odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, a slobodno vrijeme i sport to zasigurno jesu, osigurava kvalitetniju i veću društvenu uključenost. Društvena uključenost je moguća ako sudionici imaju pristup društvenim institucijama i aktivno sudjeluju u odlučivanju o za njih važnim pitanjima. “Odrasli“, u slučaju kada je riječ o mladima, bi trebali biti samo mentori. Iako je zbog prirode aktivnosti sport područje u kojem je smanjena mogućnost da sportaši odlučuju jer se treneri i uprava kluba nameću kao izvori moći (zbog monopola nad poljem vještina i znanja koje će sportaša dovesti do uspjeha), ipak iz perspektive u kojoj sport smatramo slobodnom aktivnosti djece i mladih, smatramo da je moguće i potrebno omogućiti aktivno sudjelovanje. Rezultati ovoga pilot *screeninga* su

¹⁵Hartov model ima 7 ljestvi, no prilagodili smo ga našem problemu i proširili model na 10.

¹⁶“Tokenizam” je praksa davanja dojma o poštenom postupku i o uključivanju raznovrsnih ljudi i pitanja u svoj djelokrug, dok uistinu nije tako.” TASCO, Pojmovnik ključnih izraza, dostupno na <http://tacso.civilnodrustvo-istra.hr/Sudjelovanje%20gradjana/Pojmovnikkljunihizraza.html>, 10.12.2014.

pokazali da su sudionici (odrasli) ponosni na aktivnosti koje su oni (netko drugi) osmislili i provode s mladima, a takve aktivnosti su odraz kontrole.

Mladi, a posebno sportaši, su pasivni konzumenti aktivnosti kojih su zapravo akteri, a u programima prevencije nasilja u sportu sudjeluju vrlo rijetko i pasivno, a nikako aktivno.

Iz ovoga pilot *screeninga* vidimo da u gradovima prevladava niska razina sudjelovanja mladih odnosno da takoreći ne postoji. Uglavnom odrasli osmišljavaju programe u kojima mladi sudjeluju. Ovo prethodno prikupljanje podataka o sudjelovanju mladih je imalo svrhu da senzibilizira sudionike na promjenu perspektive o ulozi mladih. Podataka o stvarnom sudjelovanju mladih nemamo pa je potrebno prikupiti podatke o tome kakav je odnos “odraslih” prema idejama mladih, imaju li mladi ideje, potiče li ih ili ih se sprječava u sudjelovanju. Prema prikupljenim podacima iz ovoga *screeninga*, a rezultati SWOT analize to i potvrđuju: mladi su samo pasivni sudionici, a “odrasli” (roditelji, škola, klubovi) često kontroliraju aktivnosti ili njima manipuliraju (političari, klubovi) ili je njihovo sudjelovanje dekorativnog ili tokeniziranog karaktera.

Važno je istaknuti da su edukativni materijali, koje je pripremila nadležno ministarstvo o sprječavanju nasilja u sportu, dostupni na internetskoj stranici MZOS-a, no jedino sudionici iz Zagreba su naveli da su ih jednokratno proveli (“Nasilje u sportu”¹⁷).

“Vrtim zdravi film”¹⁸, projekt kojeg provodi Hrvatski školski sportski savez kojemu je cilj poticanje zdrave prehrane i fizičkih aktivnosti je naveo samo jedan sudionik. Pretraživanjem internetskih portala nije se pronašao niti jedan program prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu koji provodi neka sportska organizacija, a s obzirom na to da su na sastancima sudjelovali predstavnici sportskih saveza županija i gradova sudionika može se reći da ili nisu informirani ili oni zaista ne postoje.

U okviru programa HOO s ciljem širenja olimpijskog pokreta provodi se i projekt “Odaberi sport” (za osnovne škole), a klubovi uglavnom sudjeluju na natjecanjima i

---

¹⁷Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3366>, 10.12.2014. i Hrvatski školski sportski savez, <http://www.skolski-sport.hr/edukacijom-protiv-nasilja-8922.html>, 10.12.2014.

¹⁸Hrvatski školski sportski savez, <http://www.skolski-sport.hr/vrtim-zdravi-film-3280.html>, 10.12.2014.

smotrama koje se organiziraju po gradovima uz obilježavanje Olimpijskog dana¹⁹.

Međutim i ovo su projekti u kojima sportaši sudjeluju pasivno, a možemo ih smjestiti u onu skupinu programa kojima se senzibilizira javnost za bavljenje fizičkim aktivnostima i sportom, no ne i prevenciju nasilja u sportu.

Svi rezultati govore da problem nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu nije osviješten i najvjerojatnije je u sjeni problema nasilja na nogometnim stadionima, kao i koruptivnih afera čiji su nositelji uglavnom iz redova uprave ili upravljanja u sportu. Ovi problemi su prikriveni, a o njima tek predstoji ozbiljna rasprava, istraživanja i mjere za promjenu ponašanja. Ipak, optimizam za pomake daje činjenica da je svega nekolicina sportskih klubova donijela etičke kodekse ponašanja sudionika sporta. U etičkim kodeksima se regulira ponašanje sportaša, članova uprave, trenera i drugih sudionika sporta za vrijeme, prije i poslije sportskih aktivnosti (treninga, natjecanja). Predviđaju se sankcije za nepoštivanje ovih normi. Prvi nogometni klub koji je donio etički kodeks je NK Hajduk, a dostupno je svega nekoliko etičkih kodeksa sportskih klubova.

---

¹⁹Hrvatski olimpijski odbor, <http://www.hoo.hr/hr/sport-na-lokalnoj-razini/aktivne-zajednice#>, 10.12.2014.

DRUGA FAZA - PILOT ISTRAŽIVANJE O ISKUSTVIMA NASILJA, DISKRIMINACIJA I KORUPCIJE U SPORTU TE STAVOVI ISPITANIKA PREMA OVIM PROBLEMIMA

1. SVRHA I CILJEVI PILOT ISPITIVANJA

Svrha ispitivanja je senzibilizacija škola i javnosti na problem nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu prema mladima. Cilj je prikupiti podatke o iskustvu nasilja, diskriminacije i korupcije iz perspektive mladih sportaša. Ciljevi su i sljedeći:

- ispitati percepciju učenika/ca o pojavnosti nasilja i korupcije (vrste nasilja) u tijeku bavljenja sportskim aktivnostima (na treninzima i natjecanjima) iz njihovog osobnog iskustva i u društvenim interakcijama među ostalim skupinama uključenima u ovu aktivnost - sportskim djelatnicima koji rade s mladima, obitelji i dr. (izvore nasilja)
- ispitati percepciju učenika o akterima koji snose odgovornost za takva ponašanja i stav prema mjerama koje bi spriječile ovakvo ponašanje
- samoprocjena učenika o utjecaju takvih iskustva na njihovo zdravlje.

Iako je ovo pilot istraživanje, može se smatrati da reprezentativno pokazuje pojavnost nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu, čiji su akteri mladi. Naime, rezultati pokazuju da takvog ponašanja ima, a prag tolerancije na ovakva ponašanja kojim se rukovodi ovo istraživanje je "nula". Zato treba uzeti vrlo ozbiljno rezultate istraživanja kako bi se što prije poduzele mjere intervencije sprječavanja i prevencije ovakvih ponašanja.

Odaziv i suradnja škola je bio zadovoljavajući, iako se uložilo dosta truda te višekratno pozivalo na suradnju. Najčešći razlog zbog kojeg koordinatori nisu dostavili na vrijeme rezultate aktivnosti (tražene podatke i ispunjene upitnike) su sljedeći: *...imamo mi drugog posla..izgubila sam upitnike...jedino ako nam MZOS naredi...ne znam, kolegica je bila zadužena...nemamo mi vremena za neke projekte*

udruga.. nije “u planu i programu” (iz Arhive nositelja projekta, zabilježbe telefonskih razgovora s ravnateljima i stručnim suradnicima)²⁰. Problemi povezani s prikupljanjem podataka i sudjelovanjem u ovom projektu proizlaze iz sljedećeg:

- ne/senzibiliziranost škola na ovaj problem (novi problem)
- opterećenost škola i djelatnika s raznim programima i projektima (svaki novi je opterećenje)
- problemi koji proizlaze iz vrste organizacija i ne/organizacija rada škola (ne/fleksibilnost, zatvorenost za vanjske sadržaje, instrumentalan pristup radu (odraditi samo ono što je planirano i sl.)

2. UZORAK

U ovoj fazi projekta sudjelovao je 10 škola - 3 gimnazije i 7 strukovnih škola - od čega 4 škole imaju razredni odjel za sportaše. U nastavku je Tablica 1 s pregledom prikupljenih podataka o broju učenika u školama, broju sportaša, spolu sportaša, broju ispitanika.

GRADOVI	BR. UČENIKA U ŠKOLI	BR. SPORTAŠA U ŠKOLI	% MLADIĆI	% DJEVOJKE	% UČENIKA / SPORTAŠA	ISPITANIKA	% SPORTAŠA ISPITANIKA	% SPORTAŠA GIMNAZIJE	% SPORTAŠA STRUKOVNE	% ISPITANIKA STRUKOVNE	% ISPITANIKA GIMNAZIJE
Varaždin	1230	313	99,68%	0,32%	25,45%	16	5,11%		25,45%	5,11%	
Zadar	464	60	61,67%	38,33%	12,93%	19	31,67%	12,93%			31,64%
Sl. Brod	923	121	68,60%	31,40%	13,11%	19	15,70%		13,11%	15,7%	
Rijeka	560	214	53,27%	46,73%	38,21%	31	14,49%	38,21%			14,49%
Osijek	580	31	70,97%	29,03%	5,34%	21	67,74%		5,43%	67,74%	
Koprivnica	769	80	73,75%	26,25%	10,40%	28	35,00%		10,4%	35%	
Šibenik	451	120	61,67%	38,33%	26,61%	2	1,67%		26,61%	1,67%	
Zagreb	480	31	74,19%	25,81%	6,46%	20	64,52%	6,46%			64,53%
Split	580	84	100%	0,00%	14,48%	13	15,48%		14,48%	15,48	
Pula	595	84	86,05%	13,95%	14,12%	27	32,14%		14,12%	32,14%	
Ukupno: 10	6632	1138	64,99%	64,99%	17,16%	196	17,22%	19,2%	15,66%	24,69%	36,89%

Tablica 1: Podaci o broju učenika škola, broju sportaša u školama i broju ispitanika

Izvor: Dostavljeni podaci koordinatora projekta (škola)

²⁰Zahvaljujemo koordinatorima koji su prikupili podatke o broju sportaša po školama te u većini škola proveli aktivnosti

Napomena: Za škole (ispitanike) u kojima je sudjelovalo više od 30% učenika sportaša u odnosu na ukupan broj sportaša u školi (prema podacima nastavnika), pristupilo se frekvencijskoj analizi (i nekim drugim statističkim postupcima koji nisu prikazani u ovom izvještaju) pa su oni prikazani zasebno za te škole. Za ostale škole se neće prikazivati rezultati jer je premali broj ispitanika, a kako bi spriječili krivu interpretaciju. U izvještaju se prikazuju rezultati nasumično odabrane škole, a za analizu su relevantni ukupni rezultati za sve škole. Cilj nam je bio ukazati na ne baš zanemariva iskustva učenika – sportaša.

Razlog zbog čega se učenici – sportaši upisuju u većem broju u određene škole koje su sudjelovale u ovom pilot ispitivanju ne znamo, ali bi to mogao biti značajan element za analizu. U neke škole je upisan veći broj sportaša, u neke manje. U nekim školama sa sportskim razrednim odjeljenjem ima manje ili više sportaša, nego li ih ima prosječno po drugim školama u kojim nema sportskog odjeljenja. Potencijalni razlozi mogu biti u činjenici da je u nekim školama povoljnija školska klima za sportaše ili imaju povoljan smještaj u odnosu na sportske objekte u kojima se provode treninzi. Koordinatori su dobili upute kako odabrati sportaše kako bi obuhvatili ispitanike i njihova iskustva i stavove koji imaju obilježja uzorka učenika sportaša. Obilježja učenika sportaša se odredilo pilot ispitivanjem nastavnika iz različitih škola (u Rijeci). Tako su ispitanici trebali tvoriti slučajni stratificirani uzorak prema sljedećim obilježjima:

1. tipovi učenika sportaša

- “savršeni” sportaši, uspješni u svim područjima života
- oni koji se ne ističu, skromni, one za koje nisu prije ovoga projekta znali da se bave sportom
- oni koji iskazuju neka “problematična” ponašanja u školi, poput problema s učenjem ili ponašanjem
- one za koje imaju saznanja da iskazuju neka problematična ponašanja izvan škole
- omiljeni i neomiljeni.

Namjera je bila obuhvatiti tipove ispitanika koje je moguće naći u populaciji mladih sportaša, kako bi povećali reprezentativnost. No, na žalost nemamo podataka koliko je učenika sudjelovalo prema ovim obilježjima. Ujedno, cilj je bio da nastavnici i škole detektiraju takve učenike kako bi ih potakli da uzimaju u obzir način života sportaša. Neke škole nemaju uvid u slobodne aktivnosti svojih učenika.

2. odabir prema spolu

U ukupnom broju učenika sportaša u školama ima prosječno 65% mladića i 25% djevojaka. Nastojalo se prilagoditi uzorak, odnosno odabir ispitanika u svakoj školi tom omjeru, i omjeru mladića i djevojaka iz svake škole. Nije se postiglo za svaku školu pojedinačno, no ukupno struktura ispitanika odgovara željenom omjeru (+/- 20% za pojedine škole).

3. odabir prema sportu kojim se bave

U uzorak smo uključili broj ispitanika prema omjeru broja sportaša prema sportovima kojima se bave, u odnosu na onaj omjer koji se pojavljuje na razini ukupnog uzorka, a ne na razini pojedine škole. Naime, neke škole imaju značajno više nogometaša ili neke škole nemaju sportaše koje se bave nekim sportovima pa je ovako obuhvaćen optimalan broj sportaša. Nije bilo izvjesno do kraja ispitivanja koliko će se ukupno ispitanika obuhvatiti, no može se reći da je obuhvaćen reprezentativan broj u odnosu na cijeli uzorak. Podatke o tome koliko u populaciji sportaša ima srednjoškolaca na žalost nemamo, jer se nije moglo dobiti točnu evidenciju koju vode sportski savezi. Iako se u nekoliko županija pronašlo podatke o tome, ne postoji pouzdanost jesu li to točni podaci ili ne, ne može se provjeriti pa ih se nije uzelo u obzir. U nastavku je Tablica 2 koja prikazuje strukturu uzorka obzirom na broj sportaša u školama za sve škole.

Tablica 2: Struktura ispitanika u uzorku prema sportovima, a s obzirom na broj sportaša u svim školama

SPORTOVI	N	% ISPITANIKA	% U ŠKOLAMA
Nogomet	70	37,71%	45,60%
Košarka	11	5,61%	8,99%
Rukomet	20	10,20%	12,29%
Odbojka	22	11,22%	8,44%
Vaterpolo	1	0,51%	2,99%
Tenis	4	2,04%	1,83%
Hokej	1	0,51%	0,30%
Drugi sportovi	63	30,7%	19,56%
	196	100%	100%

Izvor: Podaci o broju sportaša koje su dostavili koordinatori u školama za sve škole, te rezultati iz upitnika (Arhiva DIP-a)

4. odabir prema vremenskom trajanju bavljenja sportom

U uputama koordinatorima jasno se definiralo “učenika - sportaša” kao učenikakoji se više od 2 godine aktivno bavi sportom, pohađa treninge minimalno 3 puta tjedno, registriran je sportaš i sudjeluje u natjecanjima klubova na županijskoj i višoj razini natjecanja. U ispitivanju je sudjelovalo 196 sportaša, a distribucija dužine bavljenja sportom je sljedeća:

Tablica 3: Dužina bavljenja sportom u uzorku za sve škole

DUŽINA BAVLJENJA SPORTOM	BROJ ISPITANIKA
Od 2 do 4 godine	34
Od 5 do 8 godina	53
Više od 8 godina	109
Ukupno:	196

Izvor: Rezultati upitnika (Arhiva DIP-a)

Ispitanici su sportaši koji se dovoljno dugo kontinuirano bave sportom, tako da su imali dovoljno prilika za stjecanje različitih iskustava povezanih sa sportom, čime se povećava vjerojatnost da ako se nasilje, diskriminacija i korupcija često ponavljaju da će onda biti i prepoznati.

Prosječna dob sportaša je 16 - 29 godine, što predstavlja dob u kojoj je moguće da se mladi bave sportom u rasponu od 3 do 8 godina. Podaci (analiza internetskih stranica sportskih klubova na kojima smo analizirali pozive i obavijesti za upis članova u škole sporta) pokazuju da se djeca počinju baviti sportom u sve ranijoj dobi, što je za neke sportove neprimjereno. Dob upisa djece je od 3 do najkasnije 10 godine, a prerana dob započinjanja aktivnim bavljenjem sportom je i najčešći razlog odustajanja djece od bavljenja sportom. Naime, u toj ranoj dobi, ako se neprimjereno pristupa očekivanjima od djece, treninzi postaju neprimjereni dobi. Zbog očekivanja okoline, djeci postaje naporno i dosadno baviti se sportom pa često odustaju. Istraživanja pokazuju da je to jedan od najčešćih razloga odustajanja djece od sporta (UNICEF, 2010.). Smatrali smo da su oni sportaši koji su duže u sportu prevladali sve ove poteškoće, ali i imali više prilika steći ili ne negativna iskustva o kojima smo ih pitali. Ujedno, svi takvi sportaši su prošli faze adaptacije na sportske aktivnosti, kao i razvojne faze, od djeteta do adolescenta pa će imati stabilnije i konzistentnije stavove.

3. KONCEPTUALIZACIJA I OPERACIONALIZACIJA PROBLEMA

Prema rezultatima različitih istraživanja (Bodin i sur. (2007.) Coacley (2009.), Dunning (1999.), Kerr (2005.), Maenning (2008.), U.S Antidoping Agency (2012.), UNICEF Transparency International (2009.)) koja obuhvaćaju probleme nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu, provedenim na djeci i mladima, u porastu su pojave nasilja nad djecom i mladima, nasilja u kojem sudjeluju mladi sportaši, diskriminacije sportaša i koruptivnog ponašanja odraslih koji rade s mladima te postaju problem koji sve više zabrinjava sportske djelatnike i druge stručnjake koji se bave djecom, mladima i sportom²¹. U ovom istraživanju koristi se najčešća tiplologija vrste nasilja iz znanstvenih radova i iz normativnih akata u RH i u drugim državama (Bodin, D., Robène. L., Héas, S. (2007.), Coakley, J. (2009.) Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom (2004.) Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i 2004.) i dr.).

Nasiljem među i nad djecom i mladima smatra se osobito:

- **namjerno uzrokovani fizički napad** u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično bez obzira na to da li je kod napadnutog djeteta ili osobe nastupila tjelesna povreda
- **psihičko i emocionalno nasilje** prouzročeno opetovanim ili trajnim negativnim postupcima jednog djeteta ili više djece, mladih ili odraslih (drugih dobnih skupina). Negativni postupci su i ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz skupine kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta ili mlade osobe od ostalih skupina djece i mladih, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje stvari mlade osobe, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili dovođenje mlade osobe u podređeni položaj na drugi način, kao i sva druga ponašanja koja počine mlade osobe i/ili osobe drugih dobnih skupina (unutar kojih spadaju i spolno uznemiravanje i zlostavljanje) kojima se drugom djetetu ili mladoj osobi namjerno nanose fizička i duševna bol ili sramota.

²¹Najčešći oblici su navedeni u uvodnom poglavlju, npr. vidi rezultate UNICEF-ovog istraživanja (2012)

Za potrebe ovoga istraživanja nazvali smo ih:

1. **“simboličko”²² nasilje i diskriminacija²³** koje se prvenstveno odnosi na psihološko i emocionalno nasilje
2. **fizičko nasilje (otvoreno i prikriveno)**

Provelo se pilot ispitivanje s 30 učenika iz Rijeke na instrumentu koji se sastojao od 25 tvrdnji za svaki oblik nasilja ili diskriminacije za koje su ispitanici trebali izraziti slaganje Lickertovom skalom slaganja od 1 do 5. No, pilot ispitivanje je pokazalo da je takav oblik ispitivanja (upitnika) nepogodan za učenike. Naime, učenici vrlo brzo izgube koncentraciju pa već nakon treće ili četvrte tvrdnje odabiru odgovor slučajno. Zato se odabralo grafički prihvatljiviji oblik pitanja za učenike (varijable s više kategorija, zaokruživanjem više ponuđenih odgovora i dihotomne varijable). Upitnik se sastojao od tvrdnji koje opisuju situacije u kojima su se sportaši mogli naći, a koje predstavljaju nasilje i diskriminaciju, s obzirom na pretpostavljenu učestalost. Pretpostavljalo se da se mladi sportaši često susreću sa simboličkim nasiljem, bilo da ga reproduciraju ili su njemu izloženi. Ako je tako, vjerojatnost da su se prilagodili i internalizirali ove obrasce (“navikli”) je velika. Za ove potrebe, nije se uzela u obzir standardna varijabla - ispitivanje učestalosti pojave - jer cilj bio da ispitanici prepoznaju takva ponašanja, odnosno iznesu svoja iskustva u različitim situacijama²⁴. Temeljem iskaza o iskustvu posredno je vidljiva pojavnost takvog ponašanja. Osim toga, pretpostavili smo da se rjeđe susreću s otvorenim fizičkim nasiljem te da neće htjeti otvoreno govoriti o tome. Zato nismo ispitivali pojavnost otvorenog fizičkog nasilja, nego “prikrivenog”, a radi se o ponašanju koje predstavlja kršenje pravila igre, poput induciranih prekršaja, različitih strategija igre (na treningu i natjecanjima) koje ne predstavljaju “*fair play*”, a koje sadrže elemente fizičkog nasilja.

Pravila (sportske) igre pomno su razrađena u svim sportovima, a odnose se na

---

²²Simboličko nasilje se najčešće povezuje s Bourdieuom (1990). On smatra da je to nasilje koje nastaje kao kulturni mehanizam pritiska pojedinaca ili skupina radi zadobivanja i održavanja moći. Najčešći oblici jesu upravo psihološko i emocionalno nasilje, ali i fizičko nasilje (kažnjavanje i sl.).

²³Diskriminacija je oblik psihološkog nasilja kojim se onemogućava pojedincima osobama ili skupinama pristup resursima i zauzimanje određenog društvenog položaja ili društvena pokretljivost s obzirom na neka obilježja (UNICEF, 2010).

²⁴Autorica upitnika je smatrala da će ispitanici biti iskreniji ako se od njih traži da iznesu s kojim ponašanjima su se susreli, što je i postignuto, obzirom da su odgovori biti potpuno konzistentni. Ukoliko bismo ovom prilikom inzistirali na iznošenju procjene intenziteta, čak i samoprocjene vlastitog sudjelovanja ne bismo možda dobili toliko konzistentne odgovore.

izvođenje igre i na odnošenje prema sudionicima. Jasno se daje do znanja kakvo ponašanje prekoračuje pravila "fair play". Odluka o sankcijama je na sucima, koji imaju zadatak da prate tijek igre. Hoće li neki sportaši igrati "prljavo" ili ne, hoće li više ili manje jače od dozvoljenog gurati druge sportaše, mimo vidokruga sudaca, biti više ili manje nasilni, ovisit će o samom sportu, ali i socijalizaciji mladih sportaša na vrstu igre. Veliku ulogu u vrsti igre ("prljava" ili ne) imaju treneri²⁵.

Upitnik ispituje koliko su sportaši senzibilizirani na ovu vrstu ponašanja, kako bi se ispitalo koliko je takvo ponašanje društveno prihvaćeno, odnosno koliko prihvaćaju takvo ponašanje kao uobičajeno.

Simboličko nasilje i diskriminacija se u upitniku operacionalizirala tvrdnjama, uzimajući u obzir i moguće izvore nasilja i diskriminacije (obitelj, sportski djelatnici (treneri, uprava kluba, suci), sportaši međusobno) te polazeći iz pozicije da je ponašanje mladih sportaša samo odgovor na socijalizirajuće čimbenike okoline. Ispitivala se društvena klima u kojoj se socijaliziraju mladi sportaši. Polazilo se iz perspektive da su mladi ona skupina koja je izložena nasilju te da je odgovornost za eventualno njihovo nasilno ponašanje na odraslima. Tako se za simboličko nasilje koristilo tvrdnje poput "trener upućuje pogrdne riječi, psovke i sl. igračima" (izvor nasilja trener), odnosno za rodnu diskriminaciju i seksualno simboličko nasilje za koje se koristilo tvrdnje poput "trener/uprava dobacuje dosjetke seksualnog sadržaja ženskim/muškim članovima kluba", odnosno "uprava kluba daje prednost muškim ekipama pri odabiru boljih termina natjecanja i/ili treninga". Trener i uprava kluba su u ovom slučaju akteri koji kroz govor mržnje i netolerancije održavaju habitus odnosno status koji imaju.

Za ispitivanje pojavnosti rasne, etničke ili nacionalne diskriminacije koristile su se tvrdnje kojima se opisuje otvorena netrpeljivost, za koju se nisu očekivali značajni rezultati, ali su se koristile i relacijske tvrdnje kojima se testira skrivena netrpeljivost prema "strancima", diskriminacija, ksenofobija i sl. poput "Nije fer što se igračima koji nisu iz našeg grada plaćaju razni troškovi, a nama koji smo tu već godinama - ne." ili "Dobro je da se može dovesti sportaše iz drugih gradova, sve dok sam ja u igri.". Napominje se da je ovo pilot ispitivanje u kojem smo željeli prikupiti podatke o prepoznavanju situacija iz kojih su vidljiva takva ponašanja, a zbog skraćenog oblika upitnika nismo obuhvatili cijeli raspon takvih ponašanja. Posebno se izdvojilo varijablu interakcija roditelja i mladih sportaša jer su prema istraživanjima, osim

²⁵Više o tome npr. u Cushion and Jones (2006) Discourse, and Symbolic Violence in Professional Youth Soccer: The Case of Albion Football Club. *Sociology of Sport Journal* 2006, 26: 142-161

trenera, snažan izvor simboličkog nasilja i roditelji (UNICEF, 2010., Kanters, Bocarro, Casper, 2008. i dr.).

Fizičko nasilje se ispitalo odabranim tvrdnjama, i to “skriveno” fizičko nasilje, jer su značajni oblici i događaji otvorenog fizičkog nasilja uglavnom evidentirani i kažnjeni na samim utakmicama ili natjecanjima. Fizičko nasilje koje sudac nije primijetio ili procijenio kao prekoračenje pravila igre, nije niti evidentirano. Tako se skrivenim fizičkim nasiljem smatraju “grubost” od kojih su naguravanje, nesportski udarci, “prljava igra”, vraćanje istom mjerom, inducirani prekršaji, korištenje supstanci za postizanje boljih performansi (rezultata) najčešći. Otvorenim fizičkim nasiljem smatraju se udarci, tuča, fizičko kažnjavanje, udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje (UNICEF, 2010. i dr.).

Ispitala se i percepcija (samoprocjena) sportaša o utjecaju takvog ponašanja na njih, za što se koristila varijabla koja predstavlja nekoliko mogućih oblika prilagodbe i/ili reakcija odnosno posljedica koje nasilno ponašanje ima na mlade sportaše. Ako se nasilno ponašanje ponavlja, ono će imati posljedice po zdravlje i/ili će se mladi sportaš internalizirati ovakve norme pa su se tako pretpostavili sljedeći oblici prilagodbe:

- 1. potpuna prilagodba nasilnom ponašanju** – primjećuje, navikao i ne smeta
- 2. pasivnost/konformizam** – navikao, smeta, ne mijenja
- 3. negativni utjecaj na zdravlje** – primjećuje, smeta, ima zdravstvenih problema (fizički i psihički simptomi)
- 4. aktivna reakcija** – primjećuje, pokušao promijeniti
- 5. pobuna, bijeg, nemoć** – smeta i prestaje sa sportom

Ispitanici su sami procjenjivali kako takva ponašanja utječu na njih.

Ispitala se i samoprocjena ispitanika o odgovornosti raznih aktera za takva ponašanja, a ta varijabla se operacionalizirala korištenjem skale društvene udaljenosti/blizine aktera od samog sportaša, ne bi li ujedno uvidjeli koliko su sportaši svjesni svog položaja pa se tako ponuđeni sljedeći indikatori, koji predstavljaju društvenu udaljenost od samog sportaša:

- 1. preuzimanje odgovornosti** - akteri sami, sportaš
- 2. bliski, neposredni akteri** – treneri, uprava, obitelj

3. daleki, posredni akteri - zakoni, moćnici, mediji

Koruptivno ponašanje je svaka *“..nezakonita, nemoralna ili neetična aktivnost kojom se pokušavaju namjerno iskriviti rezultati sportskog natjecanja zbog imovinske ili druge koristi jedne ili više aktera koji su uključeni u tu aktivnost...”* (Maenning, 2008: 2). Prema istraživanjima o koruptivnim ponašanjima u sportu važno je ispitati koje oblike ponašanja sportaši smatraju koruptivnim. Ponuđeni su tipični oblici koruptivnog ponašanja, a očekivali smo da će rezultati biti viši za one oblike koji su eksponiraniji u medijima, dok će drugi oblici, koji nisu javno izloženi, imati manji rezultat. Naime, ako se neki od tih oblika ponašanja ponavlja, a nema sankcije, akteri se adaptiraju na njih i ne smatraju ih koruptivnima. Tako je uobičajeno koristiti sljedeće vrste ponašanja, koje predstavljaju korupciju u sportu:

1. podmićivanje (trenera, sudaca, igrača..)

2. pristranost (suđenje, odabira mjesta/vremena natjecanja)

3. namještanje rezultata natjecanja, ždrijeba

4. korištenje nedopuštenih sredstava (International Sport and Culture Association, 2013.).

Za svako od ovih ponašanja su ispitanici procjenjivali koliko smatraju određeno ponašanje koruptivnim na skali od 1 do 5. Čini se pogrešno procjenjivati na skali, s obzirom na činjenicu da su i pravila igre i zakoni iz tog područja jasno definirali što je korupcija, a što ne. Ipak se koristilo skalu koja se koristi u ovakvim istraživanjima, kako bi se u ovim rezultatima mogao ispitati i rang koji imaju neki oblici koruptivnog ponašanja u percepciji sportaša. U obradi rezultata i interpretaciji podatka se zbrajalo rezultate, odnosno polariziralo ih se u dihotomnu varijablu – da/ne. Rezultati na ovoj varijabli će pokazati koje ponašanje je društveno prihvaćeno (niži rezultat veća društvena prihvaćenost i u suprotnom smjeru viši rezultat, označava društveno neprihvaćeno ponašanje). Pretpostavka je bila da će se postići visoki rezultat na indikatoru “podmićivanje”, a nisko na “pristranosti”.

Važna varijabla u ispitivanju korupcije je i percepcija korupcije. Naime, ako javnost smatra neko područje podložnim korupciji, tada je to indikator za istraživanje korupcije u tom području. Prema ispitivanju percepcije korupcije koje je proveo Transparency International (2014.) konstruiran je indeks percepcije korupcije javnog sektora, a Hrvatska je s 48 bodova od 100, zauzela 61 od 173 mjesta. Kako se sport financira prvenstveno iz javnih prihoda, ovi rezultati su značajni indikator pa se stoga ispitalo stavove sportaša o podložnosti sporta koruptivnom ponašanju, općenito i za svaki sport zasebno.

Stavove sportaša o korupciji će više oblikovati mediji, javno mnijenje, osobno iskustvo i vrijednosti društva, no vrijednosti se nije ispitivalo u ovom istraživanju. Ispitalo se koji su izvori informacija o koruptivnom ponašanju u sportu (*Kako ste doznali za koruptivno ponašanje?*). Ti indikatori su važni za objašnjenje kako su ispitanici oblikovali stavove, odnosno što je utjecalo na njihove stavove, ali i na pouzdanost stavova o koruptivnom ponašanju. Kontrolna varijabla je bilo pitanje o osobnom iskustvu i susretanju s korupcijom u sportu. Tako su se mogli izdvojiti indikatori koji povećavaju rezultate na ispitivanju percepcije korupcije. Naime, ako je određen broj sportaša imao osobnog iskustva ili ima saznanja iz iskustava bliskih prijatelja, možemo smatrati da se radi o stvarnim iskustvima, a ne samo o glasinama ili javnom mnijenju, odnosno medijima. Koristili su se sljedeći indikatori:

- 1. neposredno iskustvo:** osobno, bliskih osoba (kako su doznali i jesu li imali osobnog iskustva?)
- 2. posredno iskustvo:** poznanici, mediji (isto)

Ispitalo se i kako su reagirali na takvo ponašanje, za one koji su imali nekog iskustva s takvim ponašanjem, čime se ispitalo u kojoj mjeri su ispitanici internalizirali ovakvo ponašanje. Koristila se varijabla koja obuhvaća moguće tipove reakcije, a nazvalo ih se operativno:

- 1. pobuna, odbijanje** – *nije pristao/la*
- 2. aktivni stav** – *prijavio/la nadležnima*
- 3. aktivno povlačenje** – *prijavljuje obitelji, prijateljima*
- 4. potpuna adaptacija na koruptivno ponašanje, konformizam** – *to je normalno*

Indikatore se operacionaliziralo tvrdnjama koje opisuju moguće reakcije. Visok rezultat na indikatoru 4. govori o internalizaciji koruptivnog ponašanja. Kako bi se utvrdilo koji su izvori koruptivnog ponašanja iz perspektive sportaša, koristila se varijabla koja opisuje moguće izvore s obzirom na društvenu udaljenost od aktera, odnosno pripadnost društvenoj instituciji (području) na mikro razini (neposredno okruženje) i makro razini (posredno uključeni). Pretpostavka je da će rezultati biti viši za skupinu neposredno uključenih aktera. Indikatori su sljedeći:

- 1. neposredno uključeni akteri:**
  - a. sportaši
  - b. sportski djelatnici (treneri, suci)
  - c. drugi sportski djelatnici: sportski menadžeri, vlasnici sportskih klubova

2. posredno uključeni akteri: predstavnici vlasti: političari (financiranje i dr.)

Također se ispitala procjena nositelja odgovornosti za takvo ponašanje, čime se ispitao stav ispitanika o posrednim akterima, akterima na makro razini. Elementi makro strukture su bili sljedeći:

1. nacionalne sportske organizacije (HOO; HSS)

2. izvršne političke organizacije vlasti (država, organi državne uprave) - ministarstva, nacionalno vijeće za sport..)

3. sudbeno/represivne državne organizacije vlasti - policija, državno odvjetništvo)

Kako bi se uključili i stavovi mladih sportaša o potencijalnim mjerama za sprječavanje koruptivnog ponašanja i tako dobili indikatori za planiranje programa prevencije i sprječavanja korupcije u sportu, ispitali su se njihovi stavovi o mogućim mjerama za sprječavanje koruptivnog ponašanja. Koristile su se standardne mjere koje se koriste u preventivnim programima i strateškim dokumentima javnih politika, kojima se regulira ovo područje. Obuhvatile su se različite razine prevencije:

1. nadzor i kontrola - nadležne institucije, kažnjavanje, zakonska regulacija

2. primarna i sekundarna prevencija - medijska kampanja, edukacija, etički kodeksi sportskih organizacija

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Slijede rezultati prema gore navedenim varijablama. Navedeni su rezultati za sve škole i za jednu od škola.

*Simboličko nasilje

Tablica 4: Rezultati za iskustvo "simboličkog nasilja"

SIMBOLIČKO NASILJE	OSOBNOM ISKUSTVO SPORTAŠA ZA VRIJEME TRENINGA, NATJECANJA	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Svađe i vrijeđanja su uobičajeni način kako se izboriti za svoju poziciju u sportu kojim se bavimo.	15%	32%
2.	Trener/uprava kluba upućuje igračima pogrdne riječi, poput idiote, glupane, psovke i slično.	31%	32%

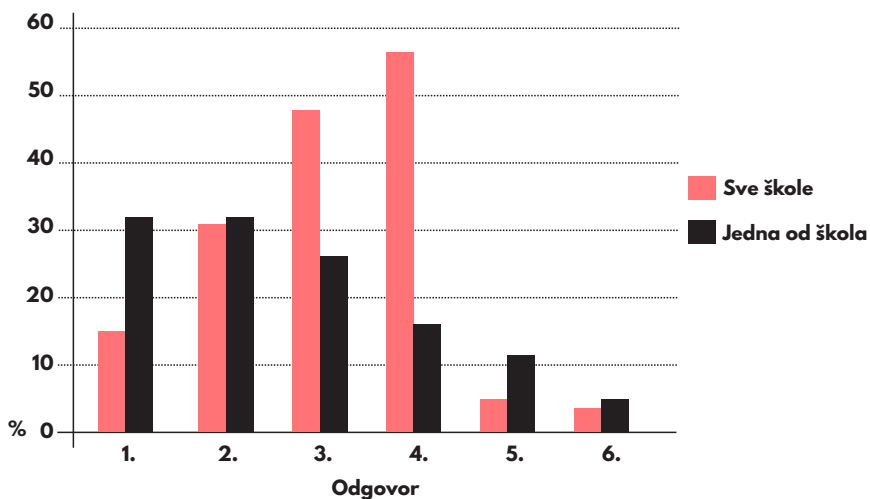
3.	Igrači međusobno upućuju drugim igračima pogrdne riječi, psuju i sl.	48%	26%
4.	Igrači sucima upućuju pogrdne riječi, psuju i slično.	56%	16%
5.	Suci upućuju igračima pogrdne riječi i slično.	5%	11%
6.	Suci upućuju treneru pogrdne riječi, psuju i slično.	4%	5%
7.	Ništa od navedenog.	23%	42%
		N = 195	N = 19

Izvor: Rezultati upitnika

Napomena: prikazani su rezultati za svaku česticu (ispitanici su mogli odabrati više odgovora) pa je ukupni rezultat više od 100.

Grafički prikaz 1: Rezultati za iskustvo “simboličkog nasilja”

Osobno iskustvo sportaša za vrijeme treninga, natjecanja

Izvor: Rezultati iz upitnika

Rezultati pokazuju da većina ispitanika – sportaša ima iskustva s ovim vrstama nasilja, a glavni akteri (izvor) su oni sami i to za vrijeme natjecanja. Oni sami upućuju pogrdne izraze drugim igračima i sucima. Ove rezultate se može smatrati značajnim jer samo 23% ispitanika nije imalo iskustava s ovim oblicima nasilja. Najniži rezultati se očekivano javljaju u tvrdnji koja pozicionira suce kao izvore nasilja. Suci su akteri

koji reguliraju norme ponašanja u sportu pa je za očekivati da oni ne proizvode nasilje. Namjerno je izostavljena tvrdnja “Treneri upućuju sucima pogrdne riječi, psuju i sl.”, uz rizik da sudionici neće iskazati svoja iskustva s ovom relacijom. No, čak 20% sudionika je dodalo ovo iskustvo u komentarima. Isto tako, 18% ispitanika je dodalo konkretne psovke i pogrdne riječi koje se upućuju sudionicima sporta, koje su prema svom sadržaju vrlo grube.

*Simboličko nasilje - rodna diskriminacija

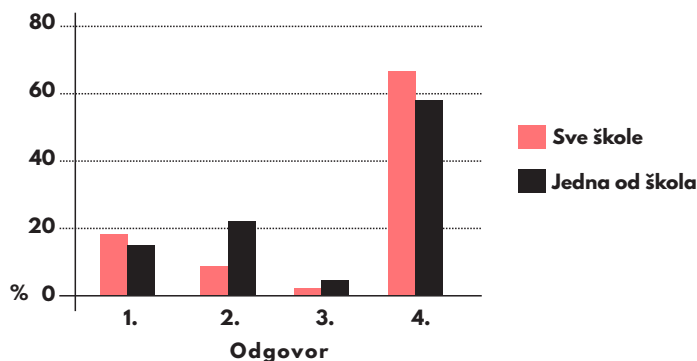
Tablica 5. Rezultati za iskustvo simboličkog nasilja – rodna diskriminacija

RODNA DISKRIMINACIJA	ISKUSTVO S OBLICIMA PONAŠANJA ZA VRIJEME TRENINGA, NATJECANJA - RODNA DISKRIMINACIJA	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Uprava kluba daje prednost u odabiru povoljnijih termina za trening, bolju opremu ili kvalitetnije trenere muškoj ekipi.	19%	16%
2.	Treneri/uprava dobacuju dosjetke seksualnog sadržaja ženskim/muškim članovima kluba.	9%	21%
3.	Neke djevojke ne mogu napredovati jer nisu prihvatile intimne ponude članova uprave ili kluba.	3%	5%
4.	Ništa od navedenog.	68%	58%
		N = 195	N = 19

Izvor: rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 2: Rezultati za iskustvo simboličkog nasilja – rodna diskriminacija

Iskustvo s oblicima ponašanja za vrijeme treninga, natjecanja - rodna diskriminacija

Izvor: rezultati iz upitnika

Očekivano je da ispitanici neće iskazati značajne rezultate na česticama kojima se testira otvorena rodna diskriminacija, što ne znači da ona ne postoji. Ipak, čak 19% ispitanika je iskazalo da ova vrsta diskriminacije postoji, a manifestira se u odabiru povoljnijeg termina za trening i sl. (Tvrđnja 1.). Naime, 19% ispitanika tvrdi da je imalo iskustva s ovakvim ponašanjem.

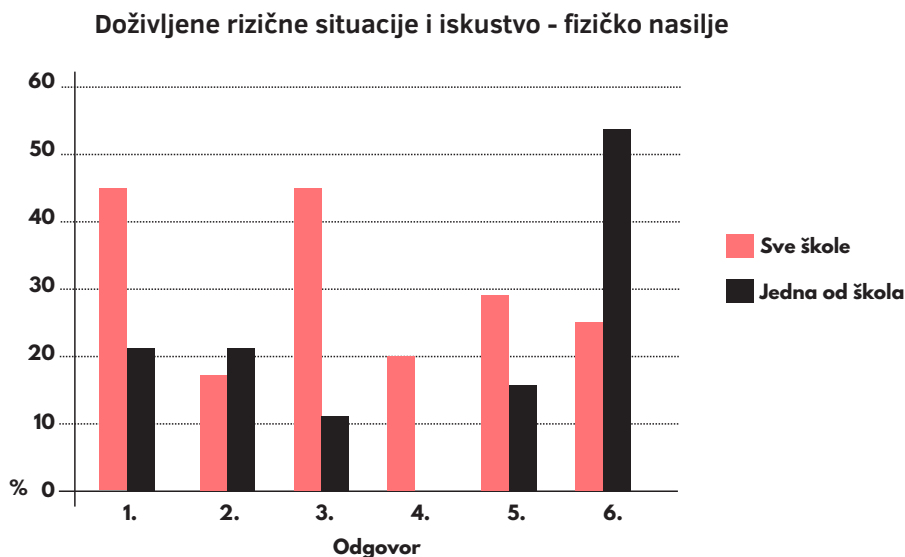
Skriveno fizičko nasilje

Tablica 6: Rezultati za iskustvo “skrivenog” fizičkog nasilja

SKRIVENO FIZIČKO NASILJE	DOŽIVLJENE RIZIČNE SITUACIJE I ISKUSTVA - FIZIČKO NASILJE	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Postoje situacije kada moraš nekako kazniti one koji su pogriješili, a da sudac ili trener to ne primjeti. Onda malo jače gurneš ili zadaš neki udarac onome tko je zaslužio, a da to nitko ne vidi.	46%	21%
2.	Suigrači i drugi sportaši se naguravaju, odguruju ili se služe drugim grubljim iskazivanjem nezadovoljstva prema onima koji pogriješe na treningu ili za vrijeme natjecanja.	18%	21%
3.	Kada se natječeš protiv onih kojima nije mjesto u sportu, ne možeš nego služiti se istim metodama, moraš igrati “prljavo” protiv onih koji igraju “prljavo”.	45%	11%
4.	Kad se netko za vrijeme treninga ili na utakmici ponaša nesportski, treba mu vratiti istom mjerom.	20%	0%
5.	Ima fizičkih ozljeda koje nisu nastale slučajno.	29%	16%
6.	Ništa od navedenog.	26%	53%
		N = 195	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 3: Rezultati za iskustvo “skrivenog” fizičkog nasilja

Izvor: Rezultati iz upitnika

Iako se nije ispitivalo otvoreno fizičko nasilje, tvrdnja da ima fizičkih ozljeda, bez obzira kako su one nastale, jesu li to ozljede koje su sportaši uputili jedni drugima ili su posljedica prevelikih očekivanja, odnosno neprimjerenosti treninga radi bolje izvedbe, čak 29% ispitanika je doživjelo u svom okruženju fizičke ozljede za koje smatraju da nisu nastale slučajno.

Visoki rezultati na ovim česticama upravo dokazuju da je “skriveno” fizičko nasilje, ponašanje koje je posljedica socijalizacije za igru koja ne podržava temeljne norme sporta – *fair play* ili su sportaši bili izloženi simboličkom nasilju, a posljedica čega su fizičke ozljede. Razrađenim strategijama održavanja polja, radi ostanka “u igri” nastaje ponašanje, posljedice kojeg šire društvenu prihvaćenost takvog ponašanja jer ostaju nekažnjiva i neprimijećena. Čak 45% ispitanika je imalo iskustva s pribjegavanjem strategijama “skrivenog nasilja” (Tvrdnja 3), koristeći “prljavu igru”, što znači da se izbjegava otvoreno kršenje pravila, induciraju se prekršaji i sl.

Kada tome dodamo i rezultate za iskustvo ispitanika s korištenjem “strategija grubosti” (Tvrdnja 1) koje se skrivaju od suca, može se reći da je ovakvo ponašanje integrativni dio “sportske igre”. Takvo iskustvo je imalo čak 46% ispitanika. Iskustvo s grubim nasrtajima i fizičkim ozljeđivanjima zbog nezadovoljstva ishodima (Tvrdnja 2) je imalo čak 18% ispitanika, što je protivno pravilima igre.

Rezultati zabrinjavaju jer je pojavnost ovakvog ponašanja prevelika. Ovaj nasilni habitus je vjerojatno izraženiji u ovoj dobnoj skupini, kada se vrši selekcija između uspješnih i “neuspješnih” koji će ostati u sportu, pa postoji naglašena potreba za dokazivanjem i uspjehom. Oni koji pobjeđuju će zadržati status uspješnih sportaša, a učinit će sve kako bi ga zadržali. Pobjeda i uspjeh su kriteriji koji će osigurati taj status. Naguravanja, fizičko ozljeđivanje koje je izmaklo prosudbi sudaca, inducirani prekršaji, pretreniranost, izražena grubost koja prelazi “žar borbe” upravo dokazuju da je sport potrebno stalno civilizirati, a prihvaćanjem ovakvog ponašanja prihvaćamo nesportsko ponašanje i nasilje.

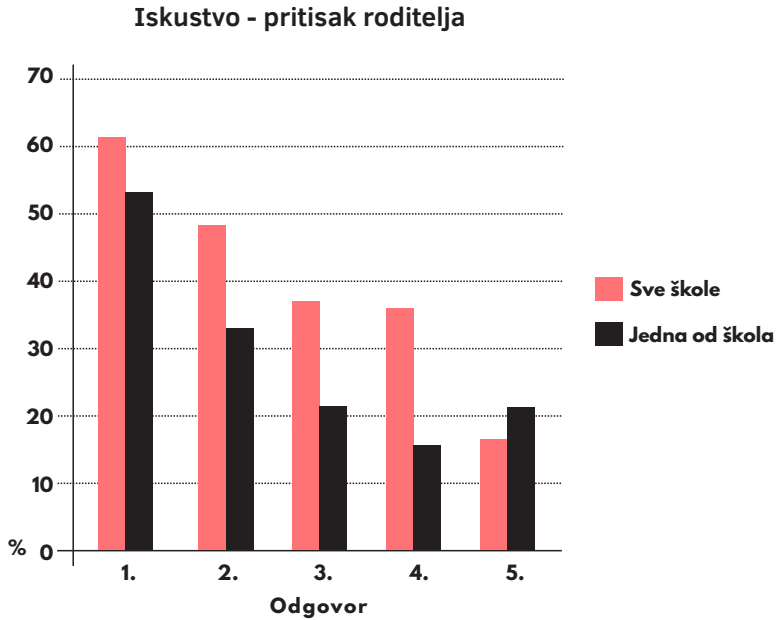
***Simboličko nasilje - roditelji (korupcija i rodna diskriminacija)**

Tablica 7: Rezultati za iskustvo simboličkog nasilja – izvor roditelji

SIMBOLIČKO NASILJE - RODITELJI	ISKUSTVO - PRITISAK RODITELJA	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Roditelji vrše pritisak na neke igrače, radi postizanja boljih rezultata, iznad njihove volje i mogućnosti	61%	53%
2.	Neki igrači napreduju jer ih roditelji guraju, tako što podmazuju trenera/upravu.	49%	32%
3.	Roditelji se miješaju u način rada za vrijeme treninga ili natjecanja.	38%	21%
4.	Roditelji će učiniti sve ne bi li osigurali bolju poziciju u klubu svojem djetetu.	36%	16%
5.	Ništa od navedenog.	17%	21%
		N = 196	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 4: Rezultati za iskustvo simboličkog nasilja – izvor roditelji

Izvor: Rezultati iz upitnika

Roditelji i njihova potpora su od velike važnosti za uključivanje djece i mladih u sport. Posebno u suvremenim društvima u kojima bavljenje sportom nije dostupno svima. Roditelji daju potporu djeci i mladima tako što ih voze na treninge, na natjecanja, navijaju, plaćaju članarinu, ali i osiguravaju nabavku sportske opremu, što u doba odrastanja nije moguće svim obiteljima. Uključujući se u ovu slobodnu aktivnost djece, roditelji imaju određena očekivanja “povrata ulaganja”. Percepcija roditelja o tome koliko podupiru ili vrše pritisak na djecu kako bi ona ostala u sportu se razlikuje od percepcije djece i mladih. Djeca i mladi imaju osjećaj da roditelji vrše veći pritisak nego li što to smatraju roditelji (Kanters, Casper, 2005.). Granica između potpore i pritiska (simboličkog nasilja) je često nevidljiva. Ispitalo se koliko sportaša ima iskustvo prekomjernog pritiska roditelja, a rezultati pokazuju da čak 60% ispitanika smatra, odnosno ima iskustvo prekomjernog pritiska roditelja. Očekivanja roditelja su usmjerena na postizanje uspjeha koji nije u skladu s mogućnostima i željama mladih sportaša. Čak 38% ispitanika ima iskustvo koje potvrđuje prethodnu činjenicu – roditelji toliko žele uspjeh svoje djece da “preuzimaju ulogu” trenera, identificirajući se s njegovom ulogom. Zabrinjavajuće je da čak 49% ispitanika ima iskustva s ponašanjem koje zapravo predstavlja korupciju, a odnosi se na ponašanje roditelja kojim se želi poboljšati društveni položaj vlastitog djeteta u organizaciji,

osigurati mu napredovanje i viši status, što potvrđuje 36% ispitanika koji su imali iskustvo s takvim ponašanjem roditelja. Uplitanje roditelja može se objasniti željom da dijete zadrži postignuti status ili da povisi status djeteta u klubu i sportu.

Posljedice takvog habitusa po djecu i mlade ogleda se u čestom odustajanju od sporta, promjene sporta, ali i fizičkim ozljedama zbog neprimjerenog treniranja i dr.

Rasizam, homofobija i diskriminacija

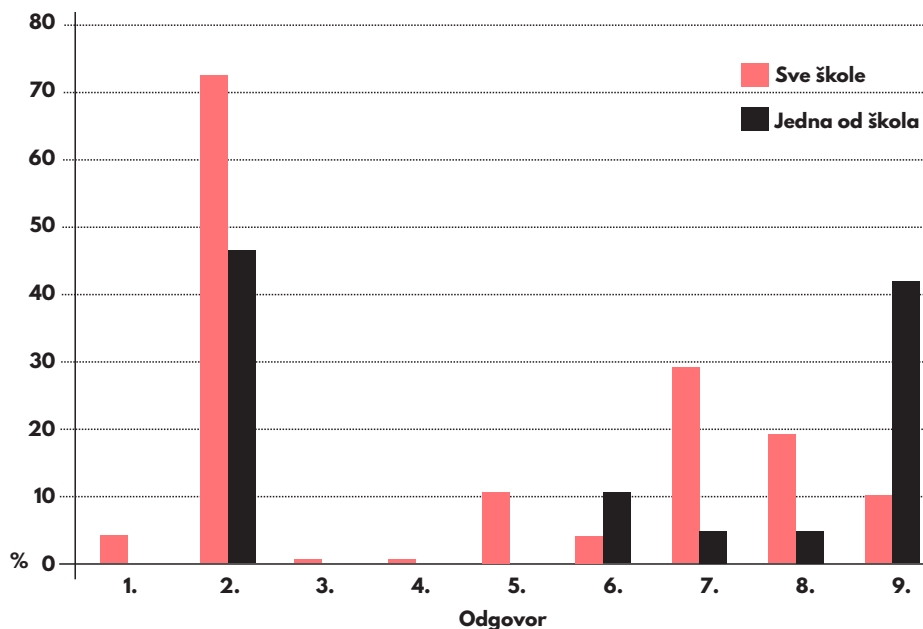
Tablica 8: Rezultati za iskustvo diskriminacije na rasnoj, nacionalnoj i drugoj osnovi (homofobija i sl.)

DISKRIMINACIJA / HOMOFBIJA	ISKUSTVO DISKRIMINACIJE - KAKO SE OSJEĆAJU KADA DOĐE NOVI SPORTAŠ IZ NEKOG DRUGOG GRADA ILI DRŽAVE U KLUBU?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Sportašima iz drugih država nije mjesto u našem klubu.	4%	0%
2.	Nema veze odakle je netko došao, sve dok doprinosi klubu.	73%	47%
3.	Bilo bi bolje da su neki obojeni i slični ostali tamo odakle su došli i negdje drugdje se bavili sportom.	1%	0%
4.	Trener/uprava ne trpe one koji su došli iz drugih država ili su pripadnici drugih nacija, iako su ih doveli u klub.	1%	0%
5.	Svaki klub treba graditi uspjehe samo na onim sportašima koji su iz tog grada.	11%	0%
6.	Iako su odlični sportaši, neki igrači koji su došli iz drugih država ne zaslužuju igrati za naš klub.	4%	11%
7.	Nije fer što se igračima koji nisu iz našeg grada plaćaju razni troškovi, a nama koji smo tu već godinama - ne.	29%	5%
8.	Dobro je da se može dovesti sportaše iz drugih gradova, sve dok sam ja u igri.	19%	5%
9.	Ništa od navedenog.	10%	42%
		N = 196	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 5: Rezultati za iskustvo diskriminacije na rasnoj, nacionalnoj i dr. osnovi (homofobija i sl.)

Iskustvo diskriminacije - kako se osjećaju kada dođe novi sportaš iz drugog grada ili države u klub?

Izvor: Rezultati iz upitnika

Očekivano je da će rezultati na čestici kojom se ispituje otvorena diskriminacija (Tvrdnje 1, 3 i 6) biti niski, zbog negativnih posljedica koje takva ponašanja mogu imati po samog sportaša. Ove tvrdnje se odnose na otvoreno pokazivanje rasizma i homofobije. Međutim, upravo zato se tvrdnjama koje predstavljaju relacijske odnose htjela utvrditi skrivena homofobija i predrasude prema “strancima” pa se ispitala procjena osobnog statusa “domaćeg” člana kluba u odnosu na novoga koji nije iz grada, regije ili države. Rezultati na ovim česticama pokazuju prisutnost “sebične tolerancije”, što se može nazvati “skrivena homofobija”. Mladi sportaši se odnose prema novim članovima kluba, tolerantno dok oni ne ugrožavaju njihovu poziciju (čestice 7 i 8).

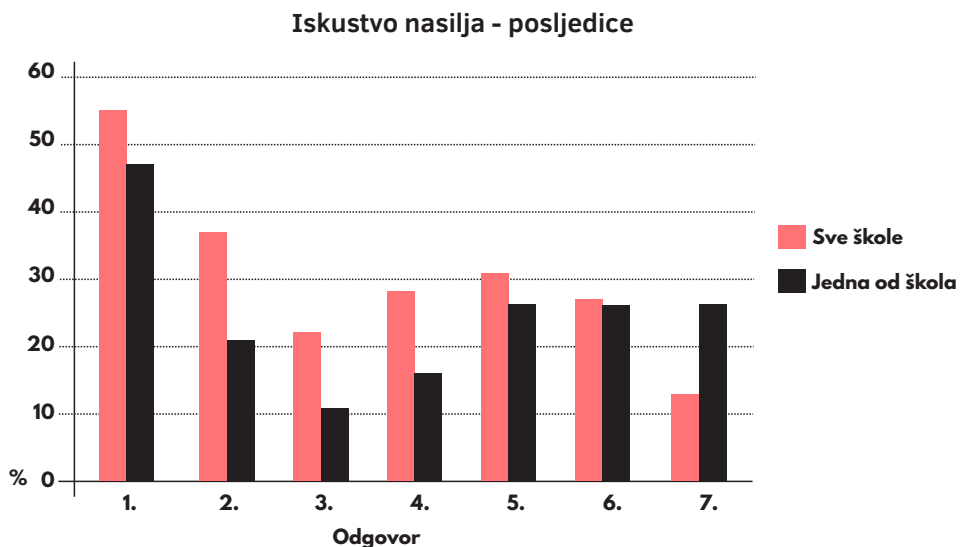
*Posljedice nasilja, diskriminacije i korupcije

Tablica 9. Posljedice nasilja, diskriminacije i korupcije

SIMBOLIČKO NASILJE - POSLJEDICE	ISKUSTVO NASILJA - POSLJEDICE	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Neki sportaši su odustali od bavljenja sportom jer su očekivanja drugih (roditelja, trenera, uprave) bila veća nego što su mogli podnijeti.	55%	47%
2.	Ima dosta ozljeda koje su nastale jer se od nas očekuje više nego što možemo.	37%	21%
3.	Koji put se mora uzeti nešto dodatnih preparata za snagu ili izdržljivost jer su očekivanja drugih veća nego se može podnijeti.	22%	11%
4.	Kada ne ispune očekivanja trenera, on neke igrače ignorira i kažnjava.	28%	16%
5.	Neki ne mogu napredovati jer nemaju nikoga iz uprave.	31%	26%
6.	Neke sportaše se izolira od drugih.	27%	26%
7.	Ništa od navedenog.	13%	26%
		N = 196	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 6: Rezultati - posljedice nasilja, diskriminacije i korupcije

Izvor: Rezultati iz upitnika

Izuzetno niski rezultati ispitanika (13%) za česticu kojom se opovrgava postojanje navedene posljedice ponašanja, koje dokazuje nasilje nad sportašima, su zabrinjavajući. Čestice koje se odnose na reakciju sportaša na nasilje kojem su podvrgnuti ujedno obuhvaćaju sve oblike nasilja, diskriminacije i korupcije, s obzirom na to da su na to pitanje odgovarali samo oni koji su imali osobnog iskustva s nekim od prije navedenim oblikom ponašanja (bilo kojim). Ova varijabla je ujedno i kontrolna za prethodne jer se još jednom ispituju i potvrđuju doživljena iskustva. Svi ispitanici su odgovarali na to pitanje, što nam može potvrditi da je većina ispitanika doživjela neki od oblika nasilja i korupcije. Rezultati na ovim česticama su viši od pojedinačnih rezultata za istu česticu u prethodnim pitanjima, čak 55% ima iskustva (osobnog ili bliskog kolege) s odustajanjem od bavljenja sportom zbog pritiska (roditelja, uprave, trenera), odnosno čak 37% tvrdi da su fizičke ozljede posljedice neprimjerenog odnosa prema njima, odnosno da imaju percepciju da se vrši pritisak, što govori o zahtjevima trenera za izvedbom koja je neprimjerenjena razvoju i procjeni vlastitih mogućnosti. Izolacija, kažnjavanje i ignoriranje su prisutni više nego što su iskazali ispitanici u pojedinačnim pitanjima, što govori o psihološkom i emocionalnom nasilju nad njima. Jedino je na čestici kojom se testira koruptivno ponašanje - "uzimanje dopinga" isti rezultat, vjerojatno zbog svijesti da je to nedopušteno. Rezultatima na ovoj varijabli se dobila slika društvenog okruženja u kojoj se socijaliziraju mladi sportaši, što zahtjeva hitne intervencije društva.

Samoprocjena utjecaja nasilja, diskriminacije i korupcije na sportaše

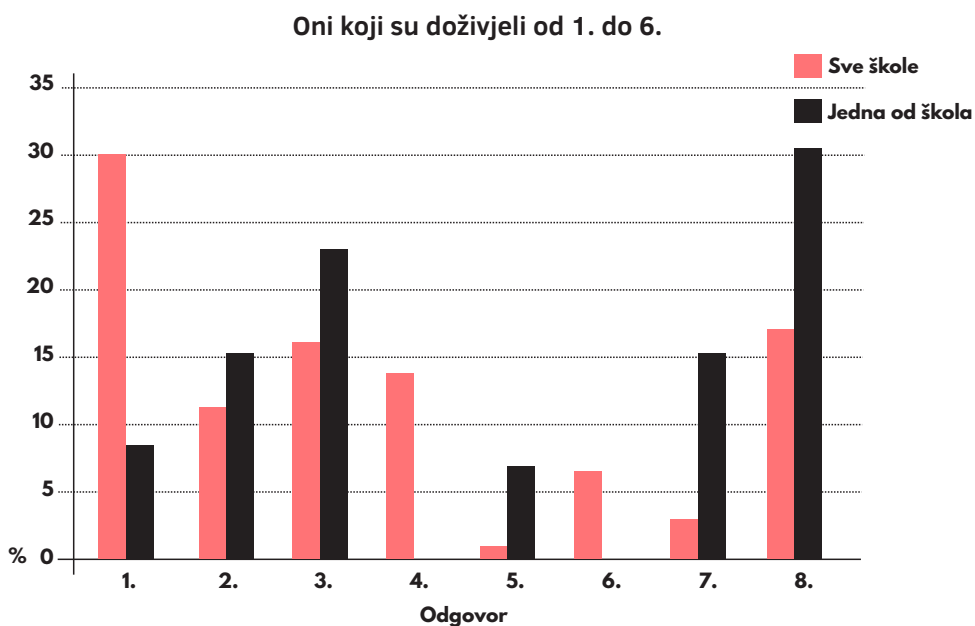
Tablica 10: Rezultati samoprocjene utjecaja nasilja, diskriminacije i korupcije na sportaše

SAMOPROCJENA UTJECAJA NA SPORTAŠE	ONI KOJI SU DOŽIVJELI OD 1. DO 6.	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Primjećujem, ali sam navikao pa mi ne smeta.	30%	7,7%
2.	Primjećujem i smeta me, ali nisam pokušao promijeniti.	12%	15,4%
3.	Primjećujem i smeta me.	16%	23,1%
4.	Primjećujem i pokušao sam upozoriti da takvo ponašanje nije u redu.	14%	0%

5.	Primjećujem, smeta me i imam zdravstvene probleme zbog toga poput čestog oboljevanja, slabog apetita, povreda.	1%	7,7%
6.	Primjećujem, smeta me i imam puno problema zbog toga poput smanjene koncentracije, probleme s učenjem, nesanice i sl.	7%	0%
7.	Primjećujem i toliko me smeta da ću prestati trenirati jer ništa ne mogu promijeniti.	3%	15,4%
8.	Ništa od navedenog.	17%	30,7%
		N = 145	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 7: Samoprocjena utjecaja nasilja, diskriminacije i korupcije na zdravlje sportaša

Izvor: Rezultati iz upitnika

Na ovu varijablu su odgovarali ispitanici koji su doživjeli i imali neka od iskustva iz prethodnih pitanja. Sudjelovalo je 74% ispitanika. Čak 30% ispitanika se potpuno prilagodilo na ova ponašanja, ako tome dodamo još 28% koji su se prilagodili, ali ih ipak na neki način takva ponašanja smetaju, vidimo da više od pola ispitanika prihvaća ovakva ponašanja. Samo 14% je pokušalo upozoriti da takva ponašanja

nisu u skladu sa sportskim ponašanjem, a 11% osjeća posljedice takvog ponašanja po zdravlje.

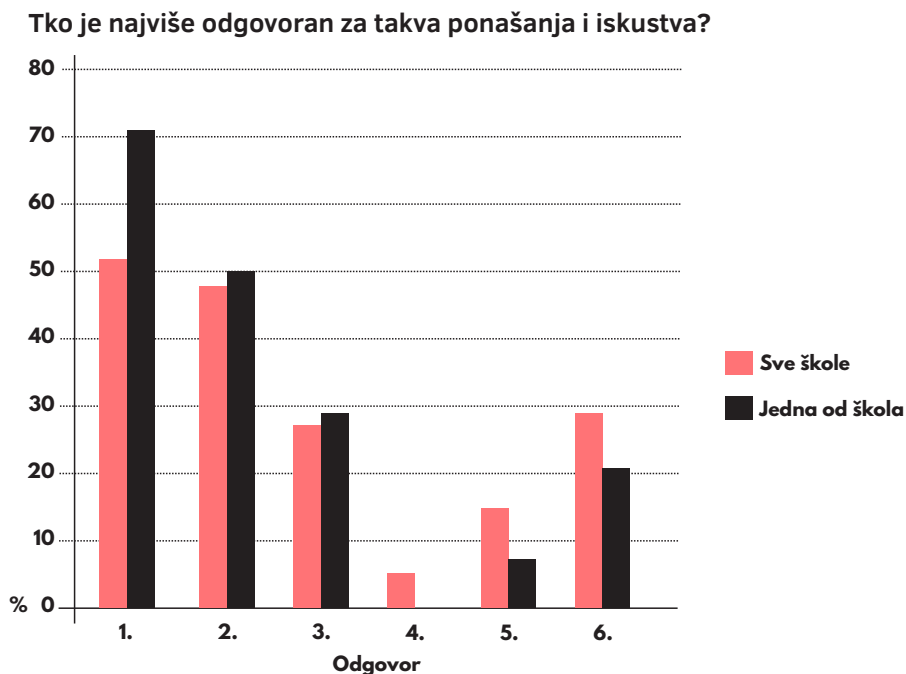
* Procjena odgovornosti za nasilje, diskriminaciju i korupciju

Tablica 11: Procjena odgovornosti za nasilje, diskriminaciju i korupciju

ODGOVORNOST	TKO JE NAJVIŠE ODGOVORAN ZA TAKVA PONAŠANJA I ISKUSTVA?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Sportaši sami.	52%	71%
2.	Treneri.	48%	50%
3.	Uprava kluba.	27%	29%
4.	Zakoni.	5%	0%
5.	Moćnici.	15%	7%
6.	Roditelji.	29%	21%
		N = 184	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 8: Procjena odgovornosti za nasilje, diskriminaciju i korupciju

Izvor: Rezultati iz upitnika

Očekivano je da će ispitanici smatrati da su odgovorni bliski i neposredni akteri, a što su oni društveno udaljeniji (zakoni, moćnici) to im pripisuju manju odgovornost. Visoki rezultati na čestici koja u fokus stavlja vlastitu odgovornost za takva ponašanja govore o zrelosti i odgovornosti mladih sportaša, o svijesti o vlastitom društvenom položaju, tako čak 52% ispitanika smatra da su sportaši sami odgovorni za ovakva ponašanja. To se može tumačiti činjenicom da žele ostati u sportu pa su prihvatili takvo ponašanje kao habitus. Gotovo da nema razlike između procijenjene odgovornosti trenera i vlastite odgovornosti, što je sukladno s istraživanjima i osnovnim pretpostavkama o izvorima nasilja u sportu. Ovi rezultati stavljaju u odnos aktere - sportaše i trenere kao glavne aktere. Međutim, kao što i druge varijable pokazuju, veliku odgovornost za ovakva ponašanja imaju roditelji, no ne može se sa sigurnošću tvrditi koji je razlog, jesu li oni odgovorni zbog odgoja mladih sportaša ili zato što su i sami izvor nasilja ili neki treći razlog. Uzimajući u obzir da su ispitanici iskazali da roditelji vrše nasilje nad djecom radi postignuća i uspjeha, ovi rezultati se ne smiju zanemariti.

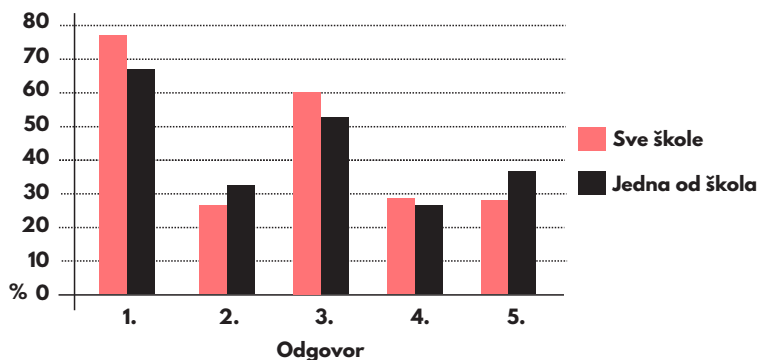
Senzibiliziranost za koruptivna ponašanja

Tablica 12: Rezultati percepcije koruptivnih misli

KORUPCIJA	KOJE RADNJE PREDSTAVLJAJU KORUPTIVNO PONAŠANJE ZA MLADE SPORTAŠE?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Podmičivanje (trenera, igrača ili sudaca) radi boljeg položaja kluba ili sportaša.	77%	68%
2.	Pri stranost (npr. suđenje, odabir mjesta/vremena odigravanja utakmica).	26%	32%
3.	Namještanje rezultata natjecanja.	60%	53%
4.	Namještanje ždrijeba natjecanja.	29%	26%
5.	Ništa od navedenog.	28%	37%
		N = 194	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Koje radnje predstavljaju koruptivno ponašanje za mlade sportaše?

Izvor: Rezultati iz upitnika

Najviši rezultat imaju indikatori podmićivanje i namještanje rezultata. Ostali indikatori se smatraju koruptivnim samo kod prosječno 28% ispitanika, što je zabrinjavajuće. Na ovoj varijabli je bilo očekivano da će ispitanici iskazati visoke (više) rezultate na svim indikatorima. Zbog “nulte” tolerancije na korupciju ovi rezultati, kao i sljedeći, upozoravaju na stavove koje korupciju smještaju u toliko raširenu pojavu da je ona društveno prihvaćena.

* Izloženost sporta korupciji

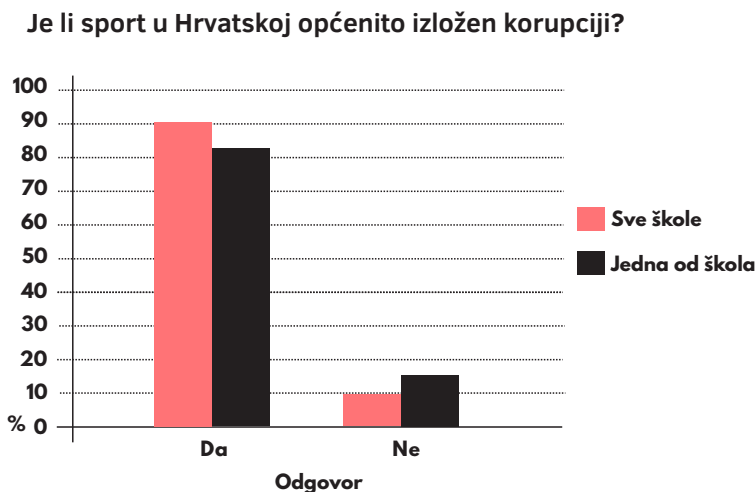
Tablica 13: Rezultati stava prema izloženosti sporta korupciji (općenito)

	JE LI U HRVATSKOJ SPORT OPĆENITO IZLOŽEN KORUPCIJI?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Da, izložen je.	90,3%	84,2%
2.	Ne, nije izložen.	9,7%	15,8%
		N = 196	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 10: Rezultati stava prema izloženosti sporta korupciji (općenito)

Izvor: Rezultati iz upitnika

Očekivano je da će većina mladih iskazati ovakve rezultate zbog utjecaja medija i nedavnih koruptivnih afera o kojim doznaju iz medija. Percepcija ispitanika o hrvatskoj izloženosti sporta korupciji općenito se ne smije zanemariti, naročito ovako visoko slaganje.

* Izvori informiranja o korupciji - struktura stava

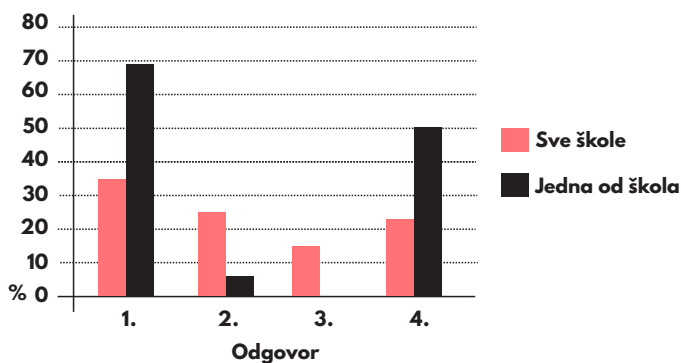
Tablica 14: Izvori informiranja o korupciji

	AKO DA, KAKO SU DOZNALI ZA TAKVE AKTIVNOSTI?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Iz medija.	35%	69%
2.	Iz osobnog iskustva.	25%	6%
3.	Iz iskustva bliskih osoba.	15%	0%
4.	Iz iskustva poznanika.	23%	50%
		N = 182	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 11: Izvori informacija o korupciji

Ako da, kako su doznali za takve aktivnosti?

Izvor: Rezultati iz upitnika

Ne bi li ispitali što strukturira percepciju ispitanika, ispitali su se izvori informacija o koruptivnim radnjama u sportu. Tako čak 40% ispitanika tvrdi da je za koruptivne aktivnosti doznalo iz osobnog iskustva i iskustva bliskih osoba, što znači da je stav da je sport izložen korupciji stabilan i utemeljen. Očekivano je da će rezultati biti viši na indikatoru mediji, no ovi rezultati su pokazali da je potrebno istraživati korupciju u hrvatskom sportu.

* Procjena korupcije prema vrstama koruptivnog ponašanja

Tablica 15: Rezultati procjene korupcije prema vrstama koruptivnog ponašanja

	PROCJENA KORUPCIJE PREMA VRSTAMA KORUPTIVNOG PONAŠANJA	SVE ŠKOLE %			ŠKOLA %		
		NE	NE ZNA	DA	NE	NE ZNA	DA
1.	Podmičivanje (trenera, igrača ili sudaca) radi boljeg položaja kluba ili sportaša.	8,9	17,4	73,7	0	23,5	76,5
2.	Pristranost (npr. suđenje, odabir mjesta/vremena odigravanja utakmica).	17,8	29,3	52,9	17,6	23,5	58,9
3.	Namještanje rezultata natjecanja.	10,1	25,9	64,0	5,9	17,6	76,5
4.	Namještanje ždrijeba natjecanja.	19,9	30,9	50,2	17,7	41,2	41,1
5.	Korištenje nedopuštenih sredstava.	24,2	37,9	37,9	0	29,4	70,6
		N = 190			N = 19		

Izvor: Rezultati iz upitnika

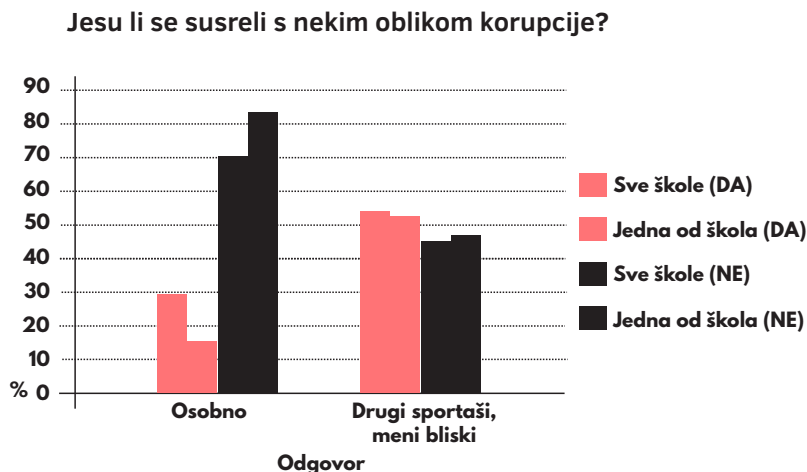
Ne bi li detaljnije provjerili strukturu stava o izloženosti sporta korupciji, odnosno pojave koruptivnog ponašanja, ispitalo se koliko je svako od koruptivnih ponašanja izloženo korupciji. Iako se u upitniku koristila skala procjene od 1 do 5 po uzoru na slična istraživanja o korupciji u sportu, što omogućava preciznije razlikovanje intenziteta stava prema korupciji (percepcije korupcije), u obradi podatka zbrajali su se rezultati ne bi li dobili jasniju sliku. Naime, ako je neko ponašanje definirano zakonom kao koruptivno, ako se pojavi takvo ponašanje, bez obzira je li sankcionirano i procesuirano, ono jest koruptivno. Rezultati su u skladu s varijablom koja ispituje percepciju koruptivnog ponašanja pa su tako podmićivanje i namještanje rezultata imali najviši rezultat. Tako oko 74% ispitanika smatra da je podmićivanje, a 64% da je namještanje rezultata prisutno u hrvatskom sportu. Ipak nešto više ispitanika smatra da je namještanje ždrijeba, korištenje nedopuštenih sredstava (doping) i pristranost prisutno, nego li takva ponašanja smatra koruptivnim ponašanjem. Upravo ovi rezultati zabrinjavaju, jer govore da su takva ponašanja prisutna, ali se ne smatraju u visokoj mjeri koruptivnima.

Iskustvo korupcije

Tablica 16: Iskustvo korupcije

	JESU LI SE SUSRELI S NEKIM OBLIKOM KORUPCIJE?	SVE ŠKOLE %		ŠKOLA %	
		DA	NE	DA	NE
1.	Osobno.	29,4%	70,6%	16,7%	83,3%
		N = 187		N = 19	
2.	Drugi sportaši, meni bliski.	54,2%	45,8%	52,9%	47,1%
		N = 189		N = 19	

Izvor: Rezultati iz upitnika

Izvor: Rezultati iz upitnika

Ne bi li provjerili konzistentnost stavova o prisutnosti i percepciji koruptivnih ponašanja u sportu, ispitalo se koliko su sami sportaši imali iskustva s ovim ponašanjem. Ovi podaci govore u prilog činjenici da se mladi sportaši susreću s koruptivnim ponašanjem u čak 29,4% slučajeva osobno, a u 54% slučajeva se susreću njima bliski sportaši. Kako se radi o mladima, ovakva iskustva sigurno idu u prilog internalizaciji koruptivnog ponašanja te zahtijevaju ozbiljno ispitivanje i promjenu ponašanja. Stoga ne čudi da mladi smatraju hrvatski sport podložnim korupciji.

***Reakcija (socijaliziranost) na korupciju**

Tablica 17: Reakcija na korupciju

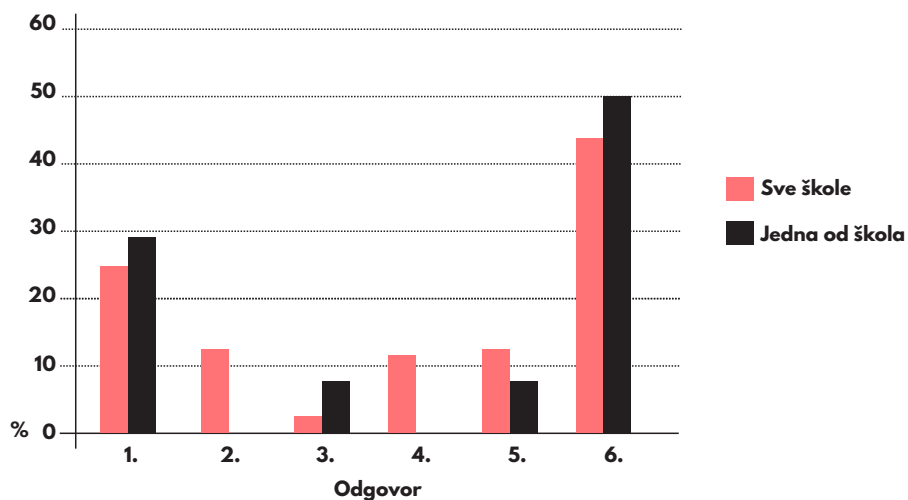
	KAKO SU REAGIRALI (KADA SU SE SUSRELI)?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Nisam pristao na takve aktivnosti.	25%	29%
2.	To je uobičajena pojava pa nisam reagirao.	13%	0%
3.	Prijavio sam nadležnima.	3%	7%
4.	Povjerio sam se obitelji.	12%	0%

5.	Povjerio sam se prijateljima.	13%	7%
6.	Ništa od navedenog.	44%	50%
		N = 158	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 13: Reakcija na korupciju

Kako su reagirali (kada su se susreli)?

Izvor: Rezultati iz upitnika

Rezultate ove varijable čine rezultati onih ispitanika koji su imali iskustvo s koruptivnim ponašanjima, a zabrinjava činjenica da je čak 80% ispitanika imalo potrebu sudjelovati u ovoj procjeni. Kako 28% ispitanika nije iskazalo rezultat u niti jednoj od ponuđenih čestica, a ostalih 72% su imali neku reakciju, može se reći da je oko 58% ispitanika imalo neka iskustva s koruptivnim ponašanjem. Samo 25%, odnosno oko 19% ispitanika na razini uzorka nije pristalo na takve aktivnosti, a samo 2% je prijavilo nadležnima. Zbog svega smatra se da je potrebno istražiti koruptivna ponašanja u sportu i više pažnje posvetiti antikorupcijskim programima u sportu.

* Procjena podložnosti korupciji

Tablica 18: Procjena podložnosti korupciji

	PROCJENA KOLIKO SU POJEDINI SPORTOVI PODLOŽNI KORUPCIJI	SVE ŠKOLE %			ŠKOLA %		
		NE	NE ZNA	DA	NE	NE ZNA	DA
1.	Nogomet.	3,1	6,1	90,8	0,0	15,8	84,2
2.	Košarka.	17,6	50,3	32,1	26,4	31,6	42,0
3.	Rukomet.	15,5	50,0	34,5	26,4	52,6	21,0
4.	Odbojka.	30,2	56,3	13,5	57,9	36,8	5,3
5.	Vaterpolo.	32,8	57,6	9,6	57,9	26,3	15,8
6.	Tenis.	28,1	51,0	20,9	31,6	42,1	26,3
7.	Atletika.	36,7	49,7	14,2	57,9	31,6	10,5
8.	Hokej.	30,7	56,3	13,0	42,1	52,6	5,3
		N = 196			N = 19		

Izvor: Rezultati iz upitnika

Očekivano je da će ispitanici smatrati da je nogomet najviše izložen koruptivnom ponašanju zbog medijskih afera i istupa u javnosti, kao i ogromnog medijskog prostora koji se posvećuje nogometu. Ostali sportovi su medijski znatno manje popraćeni pa se o nogometu stvara negativno javno mnijenje. Za sve ponuđene sportove, osim nogometa, oko 50% ispitanika ne zna je li pojedini sport podložan koruptivnom ponašanju ili ne, dok je prosječan rezultat za pojedine sportove viši za košarku i rukomet, a niži za ostale sportove. Djelomično se ovi podaci mogu tumačiti i nedostatkom informacija u javnosti o drugim sportovima.

* Akteri sporta - podložnost korupciji

Tablica 19: Percepcija ispitanika o podložnosti korupciji aktera sporta

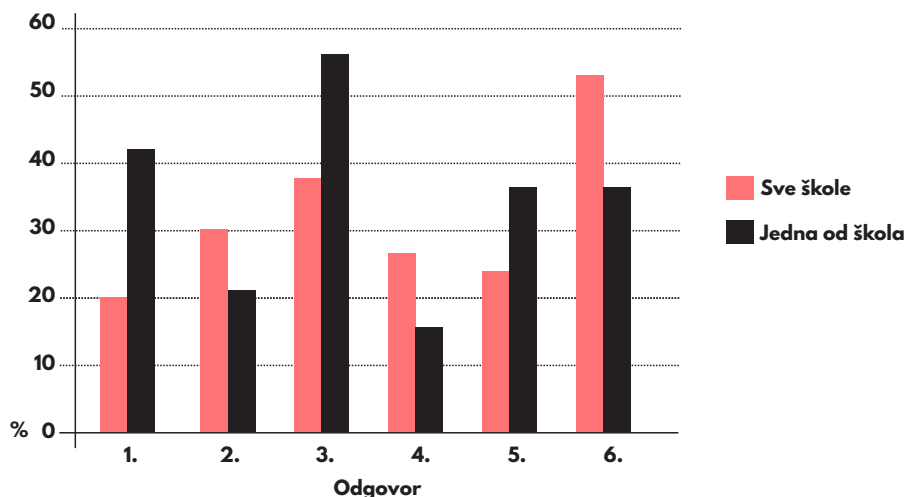
	TKO JE OD SUDIONIKA SPORTA NAJVIŠE PODLOŽAN KORUPCIJI?	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Sportaši.	20%	42%
2.	Sportski menadžeri.	30%	21%
3.	Vlasnici sportskih klubova.	38%	56%
4.	Političari koji odlučuju o financiranju sporta.	27%	16%
5.	Treneri.	24%	37%

6.	Suci.	53%	37%
		N = 193	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

Grafički prikaz 14: Percepcija ispitanika podložnosti različitih aktera korupciji

Tko je od sudionika sporta najviše podložan korupciji?

Izvor: Rezultati iz upitnika

Kako bi se ispitalo percepciju ispitanika o nositeljima (izvorima) koruptivnog ponašanja koristili su se indikatori društvene udaljenosti od ispitanika, a očekivan rezultat je da će odgovornost, odnosno izvor koruptivnog ponašanja biti na onim akterima koji odlučuju i procjenjuju pridržavanje pravila, a to su prvenstveno suci, s obzirom na to da su u provedbu ovih ponašanja uključeni upravo suci. Mora se uzeti u obzir da se pogrešna odluka suca može interpretirati kao namjerno i ne pogrešno donesena odluka suca, što dovodi u sumnju prije njegovu etičnost nego kompetencije.

O njihovim odlukama i autoritetu ovisi hoće li se dozvoliti koruptivno ponašanje ili ne, a ujedno oni predstavljaju i autoritet i izvor moći. Drugi rang su postigli vlasnici klubova, iako je većina klubova čiji članovi su ispitanici neprofitne organizacije, odnosno nisu profesionalni klubovi pa nemaju vlasnika. Ne može se temeljem ovih rezultata tvrditi više o ovom akteru jer se ne može tvrditi što podrazumijevaju ispitanici pod "vlasnicima klubova". Čak 53% ispitanika smatra da su suci najviše podložni korupciji, dok su za ostale aktere rezultati podijeljeni. Ovi akteri su akteri na mikro i mezo razini strukture sporta.

* Percepcija odgovornosti za sprječavanje korupcije

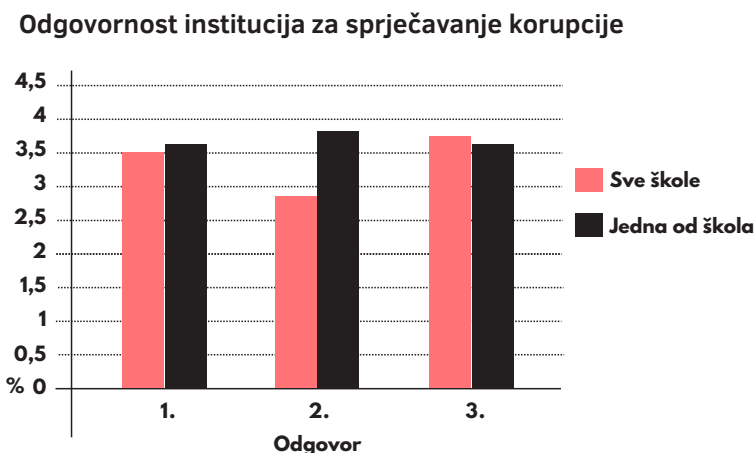
Tablica 20: Percepcija odgovornosti za sprječavanje korupcije

	ODGOVORNOST INSTITUCIJA ZA SPRJEČAVANJE KORUPCIJE	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Sportske organizacije (HOO, HSS).	3,5%	3,61%
2.	Političke organizacije (Nacionalno vijeće za sport, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta).	2,88%	3,84%
3.	Sudbeno / represivne organizacije (Policija, Državno odvjetništvo).	3,71%	3,61%
		N = 186	N = 18

Izvor: Rezultati iz upitnika

Za ispitivanje odgovornosti za sprječavanje koruptivnog ponašanja koristili su se indikatori (akteri) na makro razini strukture sporta, a nazvali smo ih prema kriterijima nadležnosti. Tako bi za stanje u sportu trebale biti nadležne prvenstveno sportske organizacije, pa političke kojima se regulira sektor, pa tek onda represivno – sudbene. Naime ova percepcija odgovornosti govori i o stanju u sektoru. Najveći rezultat su postigle represivno – sudbene organizacije, a nakon njih sportske.

Grafički prikaz 15: Percepcija aktera o odgovornosti institucija za sprječavanje korupcije

Izvor: Rezultati iz upitnika

*Mjere sprječavanja korupcije u sportu

Tablica 21: Mjere sprječavanja korupcije u sportu

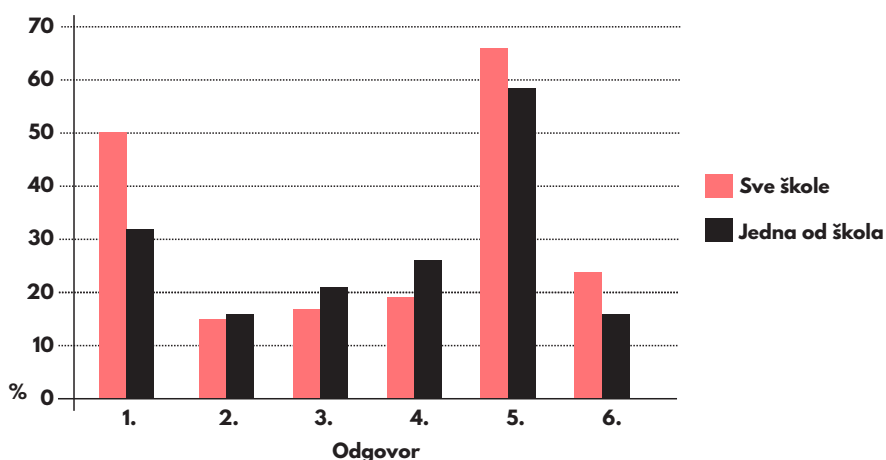
	MJERE SPRJEČAVANJA KORUPCIJE U SPORTU	SVE ŠKOLE %	ŠKOLA %
1.	Nadležne institucije snažnije kontroliraju sportske aktivnosti.	50%	32%
2.	Prevenција kroz medijsku kampanju.	15%	16%
3.	Sustavna edukacija o korupciji u sportu i njenim posljedicama.	17%	21%
4.	Uvođenje etičkih kodeksa ponašanja u sportskim organizacijama.	19%	26%
5.	Kažnjavanje (sankcioniranje) koruptivnog ponašanja.	66%	58%
6.	Jačanje zakonodavnog okvira za sprječavanje korupcije u sportu.	24%	16%
		N = 189	N = 19

Izvor: Rezultati iz upitnika

U prilog objašnjenju rezultatima na varijabli odgovornosti za koruptivna ponašanja idu i rezultati dobiveni na varijabli kojom se mjerilo potencijalna rješenja za sprječavanje koruptivnog ponašanja. Najveći rezultati su se pokazali na indikatorima - kažnjavanje i kontrola.

Grafički prikaz 16: Mjere sprječavanja korupcije u sportu

Mjere sprječavanja korupcije u sportu

Izvor: Rezultati iz upitnika

PREPORUKE

Rezultati prikupljenih podataka govore o tri osnovne grupe problema koji se tiču sporta i mladih, s obzirom na potencijalne dionike koji generiraju održavanje nasilnog habitusa, a koji bi trebali utjecati na promjene u području sporta:

1. Nasilje, diskriminacija, korupcija i područje sporta općenito (akteri sporta – sportaši, sportski djelatnici, zakonodavci i dr):

- fizičko (posebno skriveno fizičko) i psihičko nasilje, diskriminacija i koruptivno ponašanje u sportu nisu dovoljno istraženi u hrvatskom sportu, a rezultati pokazuju da ispitanici, mladi sportaši iz 10 škola, imaju vlastitog iskustva s ovim vrstama ponašanja
- kako je pristup koji zauzimamo u ovom projektu – “nulta stopa tolerancije na nasilje, diskriminaciju i korupciju” - ovi podaci su više nego alarmantni.

2. Obrazovne institucije i sport:

- obrazovanje kao društvena institucija je nedovoljno uključena u sport, obrazovanje i sport se odnose kao dvije odvojene društvene institucije, što mlade sportaše stavlja u nepovoljan položaj. Mladi sportaši nisu uključeni u planiranje i provedbu, a naročito ne u odlučivanje o obrazovnim programima, kao što ne sudjeluju aktivno u “slobodnoj aktivnosti” kojom se bave - sportu. Mladi sportaši ne sudjeluju niti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču regulacije sporta, na političkoj i opće društvenoj razini. Njihova uloga je pasivna, izvršavaju zadatke koje se očekuje od njih, njihov glas se ne čuje.

3. Obitelj i sport:

- obitelj je socijalizaciji čimbenik, važna referentna grupa za djecu i mlade pa je utjecaj obitelji, naročito ako sudjeluje u ovoj aktivnosti, od izuzetnog značaja, vjerojatno i više nego li kod mladih koji se bave drugim slobodnim aktivnostima za koje nije potrebna tolika financijska, logistička i druga potpora. Ako se potpora pretvori u manipulaciju i emocionalno i psihičko nasilje, zbog prevelikih i neprimjerenih očekivanja, a time i pritiska koje vrše na mlade sportaše, mladi sportaše se dovodi u zatvoren krug socijalizacijskih čimbenika, koji vrše pritisak, iz kojeg ne mogu ili vrlo teško pobjegnu. Posljedice su, kao što su i navedena istraživanja pokazala ozljede, odustajanje, narušeno psihičko i fizičko zdravlje.

Kako bi povezali djelovanje svih ključnih čimbenika u cilju unaprjeđenja sporta te sprječavanja širenja nasilja, diskriminacije i koruptivnog ponašanja u sportu te kako

bi zaštitili djecu i mlade, potrebno je na široj društvenoj razini:

- 1. povezati društvene sustave** koji su uključeni u područje sporta – školu, obitelj, donosiocce političkih odluka i sve druge dionike, kako bi se informacije i saznanja o negativnim pojavama u sportu na vrijeme spriječile i kako bi se mladi socijalizirali za pozitivne vrijednosti sporta. Sve je manji broj mladih koji ostaju u sportu, a rezultat je pritisak i neprimjerne brige društva za mlade, odnosno sport kao slobodnu aktivnost djece i mladih. Posebno se to odnosi na jačanje uloge školskih sportskih društava koja imaju zadatak da senzibiliziraju mlade na bavljenje fizičkim aktivnostima i sportom te odgajaju mlade za tolerantno i civilizirano bavljenje sportom
- 2. obrazovati i osposobiti sve sudionike sporta, posebno trenere koji su u neposrednom i direktnom odnosu s mladim sportašima** o odgojnoj ulozi sporta te pravima djece i mladih iz Konvencije o pravima djece, u skladu s Olimpijskom poveljom te drugim strateškim i civilizacijskim dokumentima kojima se štiti sportaše, a posebno djecu i mlade. O ovim problema s kojim se suočavaju mladi sportaši treba upoznati i senzibilizirati sudionike svih društvenih sustava, kao i osposobiti sudionike sporta, prvenstveno sportaše, trenere, suce, članove klubova i obitelj sportaša, ali i svih drugih ključnih dionika za odgoj za pozitivne vrijednosti sporta te ulozi sporta u razvoju mladih
- 3. uključiti sve dionike radi izrade etičkih putokaza, odnosno usvajanja etičkih kodeksa ponašanja svih sudionika sporta**, za vrijeme bavljenja sportom i poslije njega. Sportske organizacije trebaju donijeti etičke kodekse koji sadržavaju načela koja se odnose na ponašanje svih sudionika u sportu, a posebno prema djeci i mladima
- 4. izraditi programe prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu, a promociju zaštite djece i mladih treba stalno unaprjeđivati, prilagođavati i** uvoditi nove na temelju procjene i analize postojećih. Programi prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu ne postoje, osim nekoliko na nacionalnoj razini. Svi nacionalni, regionalni (županijski) i lokalni sportski savezi (zajednice) trebaju izraditi programe prevencije nasilja, diskriminacije i korupcije u sportu, u skladu s načelima i smjernicama nacionalnih i međunarodnih strateških dokumenata. Rezultati će biti vidljivi ako se ti programi planiraju i provode međusektorski (škola, sportski klubovi i dr.).

- Bodin, D., Robène. L., Héas, S. (2007) Sport i nasilje u Europi, Zagreb: KNJIGA TRGOVINA d.o.o.
- Bourdieu, Pierre (1978). Sport and Social Class. *Social Science Information*, 17, 819-840.
- Bourdieu, Pierre. (1985). The Social Space and the Genesis of Groups. *Social Science Information*, 2, 195-220.
- Bourdieu, Pierre (1986). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan
- Bourdieu, Pierre (1988). Program for a Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal* 2, 1
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L.J.D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1993). *The Field of Cultural Production*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Coacley, Jay, Dunning, Erick ed. (2000) *Handbook of Sport Studies*. SAGE: London
- Coakley, Jay (2009) *Sports in Society: Issues and Controversies*, 10/e, University of Colorado
- University of Kansas, Community Tool Box, 2014. dostupno na <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/swot-analysis/main>, 10.9.2014.
- Dunning, Erick ed. (1999) *Sport matters: Sociological studies of sport, violence and civilisation*. Routledge: London, New York
- Frey, James H., Eitzen, Stanley (1991) *Sport nad Society*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 17: 503 -522
- Hart, Roger (1992): *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Essay for UNICEF (Innocenti Essay N° 4).
- Interntional Sport and Culture Association and Tranparency International Germany (2013) *Guidelines for Good Governance in Grassroots Sport*. International Sport and Culture Association, Kopenhagen, dostupno na http://www.isca-web.org/files/GGGS_WEB/Files/Guidelines_for_Good_Governance_in_Grassroots_Sport.pdf, 10.10.20/14.
- Kanters, Michael A., Bocarro, Jason, Casper, Jonathan (2008) *Supported or Pressured? An Examination of Agreement Among Parent's and Children on Parent's Role in Youth Sports*. *Journal of Sport Behavior*, 2008, Vol. 31, No.1
- Kerr, John H. (2005) *Rethinking Aggression and Violence in Sport*. Rotledge
- U.S. Anti – doping Agency (2012) *Thru Report. What We Stand to Lose in Our Obsession to Win*, USADA

- Maenning, Wolfgang (2008). Corruption in international sports and how it may be combated. IASE/NAASE Working Paper Series, Paper No. 08-13 (dostupno na http://college.holycross.edu/RePEc/spe/Maennig_Corruption.pdf, 1.12.2014.)
- Smith, Earl (2010) Sociology of Sport and Social Theory. Human Kinetics: USA (Champaign, IL)
- UNICEF (2010) Protecting Children from Violence in Sport. A review with a focus on industrialized countries (dostupno na http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf, 10.12.2014.
- Transparency International (2009). Corruption and Sport: Building Integrity and Preventing Abuses, Working Paper #3, dostupno na <http://www.transparency.org/whatwedo/publications/top/15>, 10.9.2014.)

POPIS KRATICA:

TI - Transparency International

DIP - Društvo za istraživanje i potporu

HOO - Hrvatski olimpijski odbor

MOO - Međunarodni olimpijski odbor

RICZM - Regionalni info centar za mlade

UMKI - Udruga za mlade Korak ispred

RH - Republika Hrvatska

FARE (Network) - Football Against Racism in Europe

UEFA - Union of European Football Associations

FSE - Football Supporters Europe

MZOS - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

MSPM - Ministarstvo socijalne politike i mladih

UZLJIPNM - Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina

Rezultati provedenog istraživanja u sklopu projekta *Snaga tolerancije - sprječavanje nasilja i korupcije u sportu o iskustvima mladih sportaša s nasiljem, diskriminacijom i korupcijom tijekom svog bavljenja sportom.*

U skladu s rezultatima ponuđene su preporuke za izradu programa za prevenciju takvih pojava u sportu.

ISBN: 978-953-57358-4-7

regionalni
info centar
za mlade **Ri**

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
HRVATSKA

network
fare

Ministarstvo
socijalne politike i
mladih

Ministarstvo znanosti,
obrazovanja i sporta

Vlada Republike Hrvatske
Ured za ljudska prava